

Том I

„Пред нама је зборник под насловом *Животи и стваралаштво жена чланова Српској ученој друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*, у четири тома. Савет едиције и Уређивачки одбор сложили су се да укључивање радова о женама у томове тече према редоследу њиховог избора у чланство. Тако први том почиње радом о Катарини Ивановић, а последњи се завршава чланцима о женама изабраним 2018. године. Овај редослед омогућава читаоцима да буду у току најсавременијих научних и уметничких достигнућа, а да истовремено прате осврте на прошлост.

Трудили смо се да радови буду усклађени са основном идејом едиције.

Извесна формална неуједначеност између текстова проистиче углавном из различитости материје која се обрађује. Понекад зависи делимично од личног приступа аутора текста или захтева самог члана Академије о коме се пише.

Уопште, богатство ове едиције јесте у разноврсности њене садржине.”

Академик Нада Милошевић-Ђорђевић,
уредник едиције

„Ова, по мом мишљењу, неопходна књига неочекивано је добро, али не и без извесних отпора, дочекана и у самој САНУ, уз стрепњу да је њена суштина проистекла из политичке коректности „банализованог феминизма”.

Као сведок тока саме идеје за ову књигу рекао бих: ништа даље од истине.

Идеја Наде Милошевић-Ђорђевић, *spiritus movens*-а овог подухвата, апотеоза је стваралаштва оних наших чланица која се одиграла упоредо са мукотрпним напорима ослобађања од предрасуда у не увек наклоњеној средини.

И ништа, ништа више... Уосталом, како је написала Исидора Секулић, чијем је делу посвећено поглавље ове књиге:

„Процес *наше* ослобађања је наизменце смешан, жалостан, озбиљан и трагичан, али се кроз њега мора, јер би сваки други прелаз био просто негирање наше егзистенције.”

А постојале су! Барем у САНУ, срећом, и те како су постојале!”

Академик Владимир С. Костић,
председник САНУ

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО
ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО

ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО

ЖЕНА ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

P R E S I D E N C Y

LIFE AND WORK OF
**FEMALE
FELLOWS**

OF THE SERBIAN LEARNED SOCIETY,
SERBIAN ROYAL ACADEMY
AND THE SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

VOLUME I

Editors-in-chief

Academician Ljubomir Maksimović

Academician Zoran Knežević

Editor

Academician Nada Milošević-Dorđević

Belgrade 2021

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПРЕДСЕДНИШТВО

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО
ЖЕНА
ЧЛАНОВА

СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА,
СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТОМ I

Главни уредници
академик Љубомир Максимовић
академик Зоран Кнежевић

Уредник
академик Нада Милошевић-Борђевић

Београд 2021

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО ЖЕНА ЧЛАНОВА
СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ
И СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Том I

Српска академија наука и уметности
Кнеза Михаила 35, Београд

За издавача
академик Владимир С. Костић

Главни уредници
академик Љубомир Максимовић
академик Зоран Кнежевић

Уредник
академик Нада Милошевић-Ђорђевић

Дизајн корица, прелом и графичко уређење
Никола Стевановић

Лектор за српски језик
Тања Рончевић

Лектор за енглески језик
Јелена Митрић

Коректори
Ана Барбатесковић
Ратка Павловић

Стручни сарадници
Бранка Поповић
Вера Батина
Жаклина Марковић
Јелена Межински-Миловановић
Лидија Лутовац
Марина Нинић
Милена Ивановић
Мирослав Јовановић
Светлана Симоновић-Мандић
Снежана Крстић-Букарица

ISBN 978-86-7025-879-2 (целина)
ISBN 978-86-7025-880-8 (том I)

Тираж 1000 примерака

Штампа
Планета принт, Београд

За пратећи компакт-диск коришћен је материјал Архива Радио Београда

© Српска академија наука и уметности 2021

АКАДЕМИЈСКИ САВЕТ

ПРЕДСЕДНИК САВЕТА
академик Владимир С. Костић

ЧЛАНОВИ

академик Јасмина Грковић-Мејџор
академик Исидора Жебељан
академик Мирјана Живојиновић
академик Јованка Калић
академик Десанка Ковачевић-Којић
академик Душица Лечић-Тошевски
академик Нада Милошевић-Ђорђевић
академик Милена Стевановић
академик Олга Хаџић
академик Веселинка Шушић
академик Злата Бојовић
академик Радмила Петановић
академик Милица Стевановић

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР ЕДИЦИЈЕ

ПРЕДСЕДНИК УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА
академик Нада Милошевић-Ђорђевић

ЧЛАНОВИ

академик Злата Бојовић
академик Душица Лечић-Тошевски
академик Олга Хаџић

САДРЖАЈ

- | 9 | ПРЕДГОВОР ПРЕДСЕДНИКА САНУ
АКАДЕМИКА ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА
- | 11 | FOREWORD BY SASA PRESIDENT
ACADEMICIAN VLADIMIR S. KOSTIĆ
- | 13 | ПРЕДГОВОР
Нада Милошевић-Ђорђевић
- | 19 | PREFACE
Nada Milošević-Đorđević
- | 25 | КАТАРИНА ИВАНОВИЋ (1811–1882)
Ненад Макуљевић
- | 57 | KATARINA IVANOVIĆ (1811–1882)
Nenad Makuljević
- | 59 | АДЕЛАЈН ПОЛИНА ИРБИ (1831–1911)
Слободан Г. Марковић
- | 92 | ADELIN PAULINA IRBY (1831–1911)
Slobodan G. Marković
- | 95 | ИСИДОРА СЕКУЛИЋ (1877–1958)
Слободанка Пековић
- | 128 | ISIDORA SEKULIĆ (1877–1958)
Slobodanka Peković
- | 131 | ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ (1898–1993)
Александра Вранеш
- | 185 | DESANKA MAKSIMOVIĆ (1898–1993)
Aleksandra Vraneš
- | 189 | ЗОРА ПЕТРОВИЋ (1894–1962)
Јасмина Чубрило
- | 230 | ZORA PETROVIĆ (1894–1962)
Jasmina Čubrilo
- | 233 | ЉУБИЦА МАРИЋ (1909–2003)
Борислав Чичовачки
- | 280 | LJUBICA MARIĆ (1909–2003)
Borislav Čičovački
- | 285 | ЉУБИЦА ЈАНКОВИЋ (1894–1974)
Селена Ракочевић, Младена Прелић
- | 317 | LJUBICA JANKOVIĆ (1894–1974)
Selena Rakočević, Mladena Prelić
- | 319 | ЉУБИЦА ЦУЦА СОКИЋ (1914–2009)
Ирина Суботић
- | 366 | LJUBICA CUCA SOKIĆ (1914–2009)
Irina Subotić
- | 369 | ФАНУЛА ПАПАЗОГЛУ (1917–2001)
Маријана Рицл
- | 390 | FANULA PAPAZOGLU (1917–2001)
Marijana Ricl
- | 398 | ОЛГА ЈЕВРИЋ (1922–2014)
Јеша Денегри
- | 426 | OLGA JEVRIC (1922–2014)
Ješa Denegri
- | 429 | ОНОР БРИЏИТ ФЕЛ (1900–1986)
Џенет Вон (превод Весна Костић)
- | 458 | HONOR BRIDGET FELL (1900–1986)
Dame Janet Vaughan

ПРЕДГОВОР ПРЕДСЕДНИКА САНУ АКАДЕМИКА ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА

У есеју „Људска глад за предговорима” Умберто Еко констатује да у само два случаја предговор не може да нашкоди: „први, када је аутор покојни,... и други, када свима знан и дубоко поштован аутор напише предговор врло младом почетнику”. Овај предговор, међутим, указује на трећу могућност: аутор предговора је пред делом коме је предговор намењен, тачније пред ауторима о којима се у делу ради, тешко препознатљив, да је потпуно безопасно по целокупни подухват ако само као наратор из сенке фактографски наведе разлоге зашто је књига којој такав предговор претходи уопште написана. И да одмах дам одговор: сви разлози ове књиге, којима ни неспретни предговор не може да науди, једноставно су у списку чланица Српске академије наука и уметности (САНУ) којима је ова књига, иначе прва у низу, намењена.

Стара заблуда да је „мушкарац кадар да размишља о бесконачности, док жене дају смисао коначности” једна је од оних подвала којима се упорно чувала патријархална подела улога, места и могућности – једна непокретна, догматска свест која је своју плодну подлогу налазила и у националним академијама наука и/или уметности широм света. Искрено говорећи, није јој побегла ни САНУ. Али су из те сенке ипак успевале да побегну неке особе које су својим делом постајале неизбежне, и даље праћене самоувереним жамором да се ради о изузецима који потврђују правило. Та иста свест и са истом намером понудила је сада већ изанђалу констатацију која треба женама да пружи привид каквог-таквог учешћа у „великим нарацијама” мушког света, да иза сваког успешног мушкарца стоји жена. Ко, међутим, стоји иза успешне жене? Мени се чини најчешће она сама. Вековима је над таквим изузетним женама као Дамоклов мач висила успомена на Хипатију, која је у V веку у Александрији била учитељица више математике и Платонове филозофије, која је страдала у бестијалном линчу руље „разјарених” хришћана, уосталом као и њено дело, чије је постојање сачувано још само у причама. Да ли само зато што је веровала у друге богове? Коначно, и наша средина има своје, истина мање сурове примере.

Ова, по мом мишљењу, неопходна књига неочекивано је добро, али не и без извесних отпора, дочекана и у самој САНУ, уз стрепњу да је њена суштина проистекла из политичке коректности „банализованог феминизма”. Као сведок тока саме идеје за ову књигу рекао бих: ништа даље од истине. Идеја Наде Милошевић-Ђорђевић,

spiritus movens-а овог подухвата, апотеоза је стваралаштва оних наших чланица која се одигравала упоредо са мукотрпним напорима ослобађања од предрасуда у не увек наклоњеној средини. И ништа, ништа више... Уосталом, како је написала Исидора Секулић, чијем је делу посвећено поглавље ове књиге: „Процес нашеї ослобађања је наизменце смешан, жалостан, озбиљан и трагичан, али се кроз њега мора, јер би сваки други прелаз био просто негирање наше егзистенције.” А постојале су! Барем у САНУ, срећом, и те како су постојале!

FOREWORD BY SASA PRESIDENT ACADEMICIAN VLADIMIR S. KOSTIĆ

In the essay “The Human Thirst for Prefaces” by Umberto Eco, it has been ascertained that it is only in two cases that the preface cannot be harmful: “the first one, when the author is deceased..., and the second, when a well-known and highly esteemed author writes preface to a very young novice”. Nevertheless, this preface indicates a third possibility: the author of this preface has found himself before the work to which the preface has been written, more precisely before the authors whose life and work have been described in the book, as being a person who is hardly perceptible, and consequently it is completely harmless to the whole endeavor if he only as a shadowy narrator factually states the reasons why the book preceded by such a preface was written at all. I shall provide an immediate answer: all the reasons behind publishing this book, to which even a clumsy preface cannot do any harm, can simply be found in the list of female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) to whom this book, the first one in a series, is dedicated to.

The old misconception that “a man is capable of thinking about infinity, while women give meaning to finitude” is one of those hoaxes that has persistently guarded a patriarchal division of roles, positions and opportunities – an immobile, dogmatic mindset that found its fertile basis in national academies of sciences and/or arts around the world. Lay it on the line, the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) was no exception. Nevertheless, some individuals still managed to step out of the shadows, and owing to their achievements to make themselves inevitable, even though they were constantly accompanied by a confident murmur that they were only exceptions that proved the rule. That same mindset and with the same intention offered nowadays an obsolete statement that was supposed to give women the illusion of at least some kind of participation in the “great narratives” of the male world, that behind every successful man there stood a woman. But who stands behind a successful woman? It seems to me most often she herself. For centuries, the memory of Hypatia, who was a teacher of higher mathematics and Plato’s philosophy in Alexandria in the 5th century and who perished in the bestial lynching of a mob of “enraged” Christians, as well as her achievements, whose existence was preserved only in stories, was hovering over such exceptional women as the sword of Damocles. Is it just because she believed in other gods? Finally, there were similar, even though less harsh, examples in our midst as well.

This, in my opinion, necessary book was unexpectedly well, but not without some resistance, received by the SASA itself, with the fear that its essence came from the political correctness of “banalized feminism”. Given that I eye-witnessed the development of the idea behind this book, I would say: it is far from the truth. The idea of Nada Milošević-Đorđević, who is the spiritus movens of this whole undertaking, is the apotheosis of the creativity of our female fellows that took place in parallel with painstaking efforts to deal with prejudices in a not always friendly setting. And nothing, nothing more... After all, as Isidora Sekulić, to whose work the chapter of this book is dedicated, once noted down: “The process of our liberation has been by turns funny and sad, serious and tragic, but also inevitable, because any other transition would be a simple denial of our existence”. And they did exist! At least in the SASA, fortunately, indeed they did exist!

ПРЕДГОВОР

Академијски пројекат о женама члановима Српског ученог друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности обухвата укупно 47 жена, закључно са 2018. годином. У Српско учено друштво изабрана је 1876. чувена сликарка Катарина Ивановић, а 1885. велика добротворка српскога народа, писац и просветитељ – Британка Аделајн Полина Ирби. Од 1885. до 1939, када је у Српску краљевску академију примљена Исидора Секулић, прошло је више од пола века, да би двадесет година касније, 1959, Десанка Максимовић била изабрана у Српску академију наука. Од 1959. до 1979. у Академију је примљено десет жена, од 1979. до 2000. године – осам; од две хиљадите – двадесет и пет жена, што јесте значајно повећање броја жена академика, али је у односу на 1469 академика од настанка Друштва српске словесности до данас – незнатно.

Идеја да се објави једна сажета књига која би, уз поређење са другим балканским и европским академијама, пружила преглед живота и делатности жена примљених у Српску академију наука и уметности и њених претеча, потекла је од академика Видојка Јовића. Замишљена је као зборник одломака из текстова жена академика, појединих њихових слика, вајарских и музичких остварења, са одабраном биографијом и литературом. Предвиђено је да се, поред Видојка Јовића, писањем чланака о женама академицима бави и Нада Милошевић-Ђорђевић, а да одломке из текстова одабере Гордана-Теодора Жујовић, бивши руководиоца Библиографског одељења. Извршни одбор Академије прихватио је ту идеју још 2008, али она тада није реализована.

На иницијативу председника Српске академије наука и уметности, академика Владимира Костића, оформљен је нови пројекат почетком октобра 2016, да би крајем октобра био конституисан Савет и Уређивачки одбор Академијске едиције. Владимир Костић је замољен да буде на челу Савета, а за чланове Савета изабране су жене чланови САНУ: Олга Хаџић (Одељење за математику, физику и гео-науке), која је, нажалост, у међувремену преминула; Милена Стевановић и Радмила Петановић (Одељење хемијских и биолошких наука); Веселинка Шушић, сада, такође, покојна, и Душица Лечић-Тошевски (Одељење медицинских наука); Нада Милошевић-Ђорђевић, Јасмина Грковић-Мејдор, Злата Бојовић (Одељење језика и књижевности); Десанка Ковачевић-Којић, Јованка Калић, Мирјана Живојиновић (Одељење историјских наука); Исидора Жебељан, која је, нажалост, у међувремену

преминула, Милица Стевановић (Одељење уметности). У Уређивачки одбор ушле су Олга Хаџић, Душица Лечић-Тошевски, Злата Бојовић и као главни уредник – Нада Милошевић-Ђорђевић. Коначно утврђивање библиографије чланова припало је Библиографском одељењу Библиотеке САНУ (пре свега, Марини Нинић и Светлани Симоновић-Мандић). Послове секретара Одбора обављала је на почетку Милена Ивановић из Сектора за међународну сарадњу, да би, пошто је напустила Академију, од 2017. ове послове преузела Лидија Лутовац из Сектора за послове Председништва и стручни сарадник Одељења језика и књижевности и Одељења уметности. Крајем 2018. на место секретара Одбора дошла је госпођа Вера Батина, стручни сарадник Академијиних одбора.

За припремање наше едиције, као узор нам је послужила едиција САНУ, основана 1992. под називом *Животи и дело српских научника и научника српског порекла*, у којој је до сада објављено 17 томова. Први уредник био је, сада покојни, академик Милоје Сарић. Садашњи главни уредник је академик Владан Ђорђевић. Преузели смо из ове едиције обим и структуру чланака, биографије личности, њихова достигнућа, одјек у критици, начин позивања у основном тексту на библиографију и резиме. Прилагодили смо „узор” нашим потребама: повећали број илустрација, посебно када је реч о ликовним уметностима, јер оне визуализују анализе у тексту, додали смо компакт-дисккове за музичке уметности. У биографије жена чланова увели смо неку врсту мемоарског приступа тексту у коме би личност о којој је реч могла да евоцира не само сећања на сопствени живот, него и на доживљене, преломне тренутке у друштвеним и историјским околностима у којима се нашла, попут емигрирања у Србију за време последњег рата или одлазак у иностранство због бољих услова за научни рад.

Пред нама је зборник под насловом *Животи и стваралаштво жена чланова Српског научног друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*, у четири тома. Савет едиције и Уређивачки одбор сложили су се да укључивање радова о женама у томове тече према редоследу њиховог избора у чланство. Тако први том почиње радом о Катарини Ивановић, а последњи се завршава чланцима о женама изабраним 2018. године. Овај редослед омогућава читаоцима да буду у току најсавременијих научних и уметничких достигнућа, а да истовремено прате осврте на прошлост.

Трудили смо се да радови буду усклађени са основном идејом едиције. Извесна формална неуједначеност између текстова проистиче углавном из различитости материје која се обрађује. Понекад зависи делимично од личног приступа аутора текста или захтева самог члана Академије о коме се пише. Уопште, богатство ове едиције јесте у разноврсности њене садржине.

У првом тому, сликар Катарина Ивановић тема је рада професора Филозофског факултета у Београду др Ненада Макуљевића; просветитељ, британска добротворка Аделајн Полина Ирби (Adeline Paulina Irby) – професора Факултета политичких наука др Слободана Г. Марковића; књижевник Исидора Секулић – научног саветника Института за књижевност и уметност др Слободанке Пековић; песник Десанка Максимовић – професора Филолошког факултета др Александре Вранеш;

сликар Зора Петровић – професора Филозофског факултета др Јасмине Чубрило; композитор Љубица Марић – професора Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу др Борислава Чичовачког; етнокорееолог Љубица Јанковић – ванредног професора Факултета музичке уметности др Селене Ракочевић и др Младене Прелић, вишег научног сарадника Етнографског института САНУ; сликар Љубица Цуца Сокић – професора емеритуса Академије уметности у Новом Саду др Ирине Суботић; историчар Фанула Папазоглу – др Маријане Рицл, професора Филозофског факултета у Београду; вајар Олга Јеврић – такође професора Филозофског факултета у Београду Јерка Денегрија; аутор чланка о биологу Онор Бриџит Фел (Honor Bridget Fell) је члан британског Краљевског друштва Џенет Вон (Dame Janet Vaughan). /Чланак је преузет из *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*, преводилац на српски је проф. Весна Костић./

Следе остали томови едиције. Трудили смо се да, колико год је било изводљиво, равномерно расподелимо биографије жена чланова по томовима.

О лингвисти Милки Ивић писао је академик Предраг Пипер. О сликару Милеви Мици Тодоровић писала је др Сарита Вујковић, директор Музеја савремене уметности у Бањој Луци; о лингвисти Ирени Грицкат-Радуловић рад су сачинили професори Филолошког факултета – др Даринка Гортан Премк, др Рајна Драгићевић и др Александар Милановић; о инжењеру технологије Паули Путанов – професори Технолошког факултета Универзитета у Новом Саду – др Ерне Е. Киш и др Горан Ц. Бошковић. О математичару Милеви Првановић чланак је написала др Неда Бокан, професор Математичког факултета Универзитета у Београду; о математичару и бихевиоралном економисти Олги Хаџић рад је саставио дописни члан САНУ Владимир Ракочевић. Аутор рада о лекару, физиологу Веселинки Шушић је академик Душица Лечић-Тошевски; о историчару уметности Гордани Бабић-Ђорђевић – дописни члан САНУ Миодраг Марковић; о историчару Десанки Ковачевић-Којић – академик Момчило Спремић; о историчару Јованки Калић – др Ђорђе Бубало, професор Филозофског факултета Универзитета у Београду. Лингвиста Зузана Тополињска (Zuzanna Topolińska) једина је одбила учешће у едицији. О лекару Стојанки Алексић (уз њену помоћ) писала је новинар Славица Сарајлија. Филологу и слависти Светлани Михајловној Толстој (Светлана Михайловна Толстая) намењено је излагање дописни члан САНУ Љубинко Раденковић; историчару Загорки Гавриловић – др Бојан Миљковић, научни саветник Византолошког института САНУ; историчару књижевности Нади Милошевић-Ђорђевић – др Бошко Сувајџић, професор Филолошког факултета Универзитета у Београду; књижевнику и критичару Светлани Велмар-Јанковић – др Михајло Пантић, професор београдског Филолошког факултета; историчару Јелени Јурјевној Гусковој (Елена Юревна Гуськова) – заслужни радник Руске Федерације Тамара Замјатина; композитору Исидори Жебељан – професор Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу др Борислав Чичовачки; историчару византологу Мирјани Живојиновић – др Владета Јанковић, професор београдског Филолошког факултета; историчару византологу Ангелики Е. Лаију (Αγγελική Λαίου) – академик Љубомир Максимовић; инжењеру електротехнике Зоји Поповић – др Милан Илић, професор Електро-

техничког факултета у Београду; слависти и историчару уметности Аксинији Цуровој (Аксинија Джурова) – др Зоран Ракић, професор београдског Филозофског факултета. Слависта и фолклориста Габријела Шуберт (Gabriella Schubert) дала је аутобиографију и анализу својих дела. Рад о недавно преминулој Јелени Милојковић-Ђурић, културологу и музикологу, редиговало је уредништво едиције.

О психијатру Душици Лечић-Тошевски писао је академик Владимир С. Костић; о лингвисти Јасмини Грковић-Мејдор – сада покојни академик Милорад Радовановић; о историчару уметности Енгелини Сергејевној Смирновој (Енгелина Сергеевна Смирнова) – академик Гојко Суботић. Молекуларни биолог Милена Стевановић изложила је, уз аутобиографију, и разматрања о својим радовима, којима се прикључио и академик Драгослав Маринковић; о сликару Милицы Стевановић, на основу интервјуа са њом, писала је историчар уметности и ликовни критичар Бојана Бурић. Гордана Вуњак-Новаковић дала је свој животопис и анализу својих научних достигнућа. Аутобиографију и анализу својих радова изложила је биолог Радмила Петановић, а у писању чланка учествовао је и академик Драгослав Маринковић. Аутор чланка о историчару књижевности Злати Бојовић је академик АНУРС Бранко Летић. У писању чланка о етномузикологу Јелени Јовановић суделовао је академик Иван Јевтић; о историчару Мири Радојевић академик Љубодраг Димић; о лекару Татјани Симић – академик Љубисав Ракић; о биохемичару Тањи Ђирковић Величковић – рад је написао академик Богдан Шолаја.

Пред нама се први пут појављује зборник радова у потпуности посвећен женама члановима Српске академије наука и уметности и њених претходница до наших дана. Споменућемо да је о женама академицима писано и раније, али увек у оквиру једног ширег захвата – о улози истакнутих жена у друштву – као што је публикација *Српкиња, њезин животи и рад, њезин културни развијање и њезина народна умјетност до данас*, која је објављена 1913. у Сарајеву, на 128 страна. Уредници су „Српске књижевнице”, а наклада – Добротворна задруга Српкиња у Иригу (репринт издање: Графопалир, Бања Лука 2013). У публикацији се даје увид у стваралаштво Катарине Ивановић и Исидоре Секулић. Другим речима, указано је на жене које су већ биле или ће постати чланови Академије, у контексту свога времена. Покреће се „женско питање”, објективно, са нагласком на важност образовања жена и њихов допринос друштву (њих преко 60 у свим гранама културе). Сама књига је утолико значајнија што је објављена почетком двадесетог века. Друго дело под насловом: *Izuzetne žene Srbije: XX-XXI vek*, Beograd, Zepet Book World d.o.o. 2016, 236 str. (Posebna izdanja – Druga strana istorije, knj. I, urednik Neda Todorović), између сто жена од друштвеног и културног значаја, посвећује пажњу академицима Милки Ивић, Исидори Секулић, Десанки Максимовић, Љубици Цуци Сокић, Гордани Вуњак-Новаковић, Душици Лечић-Тошевски и Исидори Жебељан.

Не желим да истичем наш подухват или тешкоће са којима смо се суочавали. Дугујем посебну захвалност Лидији Лутовац, која је више од две године мирно прихватала моје уредничке захвате, водила кореспонденцију са сарадницима, будно пратила текстове. Захваљујем и оним члановима Савета који су се несребично укључили у проналажење погодних аутора за писање чланака, попут академика

Мирјане Живојиновић или академика Милице Стевановић, која је размишљала о идејном решењу назива едиције. Посебно захваљујем руководиоцу Сектора за издавачку делатност САНУ Снежани Крстић-Букарици на идеји да се за сваког члана о коме је реч у излагању наведе мото. Такође, захваљујем Николи Стевановићу за инвентивно решење корица прве књиге у едицији. Захвална сам и госпођи Вери Батини која је финализирила прикупљање рукописа, као и Бранки Поповић из Сектора за послове Фонда САНУ за истраживања у науци и уметности, на техничкој помоћи.

Треба да се нагласи да зборник о женама члановима Српског ученог друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности не би ни сада настао, нити био приведен крају, да се за њега није заложио председник Српске академије наука и уметности Владимир С. Костић.

Нада Милошевић-Ђорђевић

PREFACE

The academic project on the female fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts encompasses a total of 47 women, up to and including 2018. The famous painter Katarina Ivanović was elected a member of the Serbian Learned Society in 1876, whereas the great benefactor of the Serbian people, writer and educator – the British woman Adeline Paulina Irby became its member in 1885. From 1885 to 1939, when Isidora Sekulić was elected a member of the Serbian Royal Academy, more than half a century passed, and twenty years later, in 1959, Desanka Maksimović became a member of the Serbian Academy of Sciences. From 1959 to 1979, ten women became members of the Academy, from 1979 to 2000 – eight; from 2000 onwards – twenty-five women, and even though it has been a significant increase in the number of female fellows of the Academy, it is pretty insignificant when compared with 1,469 fellows in total since the founding of the Society of Serbian Letters to date.

The idea to publish a concise book that would, including the comparison with other Balkan and European academies, provide an overview of the lives and careers of female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts and its predecessors, came from academician Vidojko Jović. The book has been envisaged as a collection of excerpts from the papers authored by female fellows, some of their paintings, sculptures and musical works, with selected biography and references. In addition to Vidojko Jović, Nada Milošević-Đorđević is also envisaged to embark on writing articles about female fellows, whereas Gordana Teodora Žujović, former head of the Bibliographic Department, will make a selection of excerpts from the texts. Even though the SASA Executive Board of the Academy accepted the idea in 2008, it was not put into practice back then.

At the initiative of the President of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Academician Vladimir Kostić, a new project was established in early October 2016, whereas the Council and the Editorial Board of the Academic Edition were constituted in late October. Vladimir Kostić was asked to be the head of the Council, and SASA female fellows were elected as its members: Olga Hadžić (Department for Mathematics, Physics and Geosciences), who, unfortunately, passed away in the meantime; Milena Stevanović and Radmila Petanović (Department of Chemical and Biological Sciences); Veselinka Šušić, now also deceased, and Dušica Lečić-Toševski (Department of Medical Sciences); Nada Milošević-Đorđević, Jasmina Grković-Mejdžor, Zlata Bojović (Department of Language and Literature); Desanka Kovačević-Kojić, Jovanka Kalić, Mirjana

Živojinović (Department of Historical Sciences); Isidora Žebeljan, who, unfortunately, passed away in the meantime, Milica Stevanović (Department of Arts). Olga Hadžić, Dušica Lečić-Toševski, Zlata Bojović and as the editor-in-chief – Nada Milošević-Đorđević became the members of the Editorial Board. The SASA Bibliographic Department (primarily Marina Ninić and Svetlana Simonović-Mandić) was in charge of the final putting together of the bibliography of the fellows. Milena Ivanović, from the Sector for International Cooperation, initially performed the tasks of the Board Secretary, and after her departure from the Academy, as of 2017, Lidija Lutovac, from the Sector for Presidency Affairs, who is also an expert associate of the Department of Language and Literature and the Department of Arts, assumed the duties of the Board Secretary. In late 2018, Mrs Vera Batina, who is an expert associate of academic boards, took on a role as the Board Secretary.

We have modelled our edition on another SASA edition, launched in 1992 under the title *Life and Work of Serbian Scientists and Scientists of Serbian Descent*, which encompasses 17 volumes so far. Its first editor was, the now deceased, Academician Miloje Sarić. Its current editor-in-chief is Academician Vladan Đorđević. We have taken from this edition the scope and structure of articles, biographies of individuals, their achievements, echoes in criticism, system of referencing in the main text and summary. We have adapted our “role model” to meet our needs: increased the number of illustrations, especially when it comes to fine arts, because they visualize the analyses in the text, included CDs for musical arts. We have employed a sort of a memoir approach in the biographies of female fellows, wherein the person in question could evoke not only memories of her own life, but also of some personally experienced, turning points in social and historical circumstances in which the person in question found herself, such as emigrating to Serbia during the last war or going abroad because of better conditions for scientific work.

Before us is a collection of papers which is to be published under the title *Life and Work of Female Fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts*, in four volumes. The Council of the edition and the Editorial Board agreed that the papers on women should be arranged chronologically in the volumes, by the time when they were elected to a fellowship. Thus, the first volume begins with the paper on Katarina Ivanović, and the last one ends with papers on women elected in 2018. This arrangement allows readers to be up to date with the latest scientific and artistic achievements, while at the same time to be able to get acquainted with the overviews of the past.

We tried to bring the papers in line with the basic idea of the edition. Some formal inconsistency between the papers stems mainly from the diversity of the material being processed. Sometimes it depends in part on the personal approach of the author of the paper or the request of the SASA fellow the paper was written about. In general, the richness of this edition is in the diversity of its content.

The first volume contains the paper on the painter Katarina Ivanović authored by Dr Nenad Makuljević, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade; the paper on the British educator and philanthropist Adeline Paulina Irby – authored

by Dr Slobodan G. Marković, Professor at the Faculty of Political Sciences; the paper on the writer Isidora Sekulić – authored by Dr Slobodanka Peković, Research Fellow at the Institute of Literature and Art; the paper on the poet Desanka Maksimović – authored by Dr Aleksandra Vraneš, Professor at the Faculty of Philology; the paper on the painter Zora Petrović – authored by Dr Jasmina Čubrilo, Professor at the Faculty of Philosophy; the paper on the composer Ljubica Marić – authored by Dr Borislav Čičovački, Professor at the Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac; the paper on the ethnochoreologist Ljubica Janković – authored by Dr Selena Rakočević, Associate Professor at the Faculty of Music, and Dr Mladena Prelić, Senior Research Associate at the SASA Institute of Ethnography; the paper on the painter Ljubica Cuca Sokić – authored by Dr Irina Subotić, Professor Emeritus at the Academy of Arts in Novi Sad; the paper on the historian Fanula Papazoglu – authored by Dr Marijana Ričl, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade; the paper on the sculptor Olga Jevrić – authored by Jerko Denegri, who is also Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The author of the article on the biologist Honor Bridget Fell is Dame Janet Vaughan, who was a Fellow of the British Royal Society. /The paper has been taken from the *Biographical Memoirs of Fellows of the Royal Society*, translated in Serbian by Professor Vesna Kostić./

Other volumes of the edition are to follow. We tried as much as it was feasible, to include the same number of fellows in all volumes.

Academician Predrag Piper wrote about the linguist Milka Ivić. Dr Sarita Vujković, Director of the Museum of Contemporary Art in Banja Luka, wrote about the painter Mileva Mica Todorović; the paper on the linguist Irena Grickat-Radulović is authored by Professors at the Faculty of Philology – Dr Darinka Gortan Premk, Dr Rajna Dragičević and Dr Aleksandar Milanović; the paper on the technology engineer Paula Putanov – is authored by Dr Erne E. Kiš and Dr Goran C. Bošković, Professors at the Faculty of Technology, University of Novi Sad. The paper on the mathematician Mileva Prvanović is authored by Dr Neda Bokan, Professor at the Faculty of Mathematics, University of Belgrade; the paper on the mathematician and behavioral economist Olga Hadžić is authored by SASA Corresponding Member Vladimir Rakočević. The author of the paper on the doctor, physiologist Veselinka Šušić is Academician Dušica Lečić-Toševski; on the art historian Gordana Babić-Đorđević – SASA Corresponding Member Miodrag Marković; on the historian Desanka Kovačević-Kojić – Academician Momčilo Spremić; on the historian Jovanka Kalić – Dr Đorđe Bubalo, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The linguist Zuzanna Topolińska was the only one to refuse to participate in the edition. The journalist Slavica Sarajlija wrote about the doctor Stojanka Aleksić (with her assistance). The paper on the philologist and Slavist Svetlana Mikhaylovna Tolstoy (Светлана Михайловна Толстая) is authored by SASA Corresponding Member Ljubinko Radenković; on the historian Zagorka Gavrilović – by Dr Bojan Miljković, Research Associate at the SASA Institute for Byzantine Studies; on the literary historian Nada Milošević-Đorđević – by Dr Boško Suvajdžić, Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade; on the writer and critic Svetlana Velmar-Janković – by Dr Mihajlo Pantić, Professor at the Faculty of Philology, Univer-

sity of Belgrade; on the historian Elena Yuryevna Guskova (Елена Юревна Гуськова) – by the Honored Worker of the Russian Federation Tamara Zamyatina; on the composer Isidora Žebeljan – by Dr Borislav Čičovački, Professor at the Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac; on the Byzantine historian Mirjana Živojinović – by Dr Vladeta Janković, Professor at the Faculty of Philology, University of Belgrade; on the Byzantine historian Angeliki E. Laiou (Αγγελική Λαΐου) – by Academician Ljubomir Maksimović; on the electrical engineer Zoja Popović – by Dr Milan Ilić, Professor at the Faculty of Electrical Engineering, University of Belgrade; on the Slavicist and art historian Aksiniya Dzhurova (Аксиния Джурова) – by Dr Zoran Rakić, Professor at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The Slavicist and folklorist Gabriella Schubert provided her autobiography and the analysis of her works. The paper on the recently deceased culturologist and musicologist Jelena Milojković-Đurić, was edited by the editorial board of the Edition.

Academician Vladimir S. Kostić wrote about the psychiatrist Dušica Lečić-Toševski; about the linguist Jasmina Grković-Mejdžor – now deceased Academician Milorad Radovanović; about the art historian Engelina Sergeevna Smirnova – Academician Gojko Subotić. The molecular biologist Milena Stevanović presented, in addition to her autobiography, reflections on her works, including the reflections authored by Academician Dragoslav Marinković; the art historian and art critic Bojana Burić wrote about the painter Milica Stevanović, based on an interview with her. Gordana Vunjak-Novaković provided her biography and the analysis of her scientific achievements. The biologist Radmila Petanović presented her autobiography and the analysis of her works, and Academician Dragoslav Marinković also took part in writing the paper. ASARS Academician Branko Letić authored the article about the literary historian Zlata Bojović. Academician Ivan Jevtić participated in writing the article about the ethnomusicologist Jelena Jovanović; Academician Ljubodrag Dimić in writing the paper on the historian Mira Radojević; Academician Ljubisav Rakić in writing the paper on the physician Tatjana Simić; Academician Bogdan Šolaja authored the paper on the biochemist Tanja Ćirković Veličković.

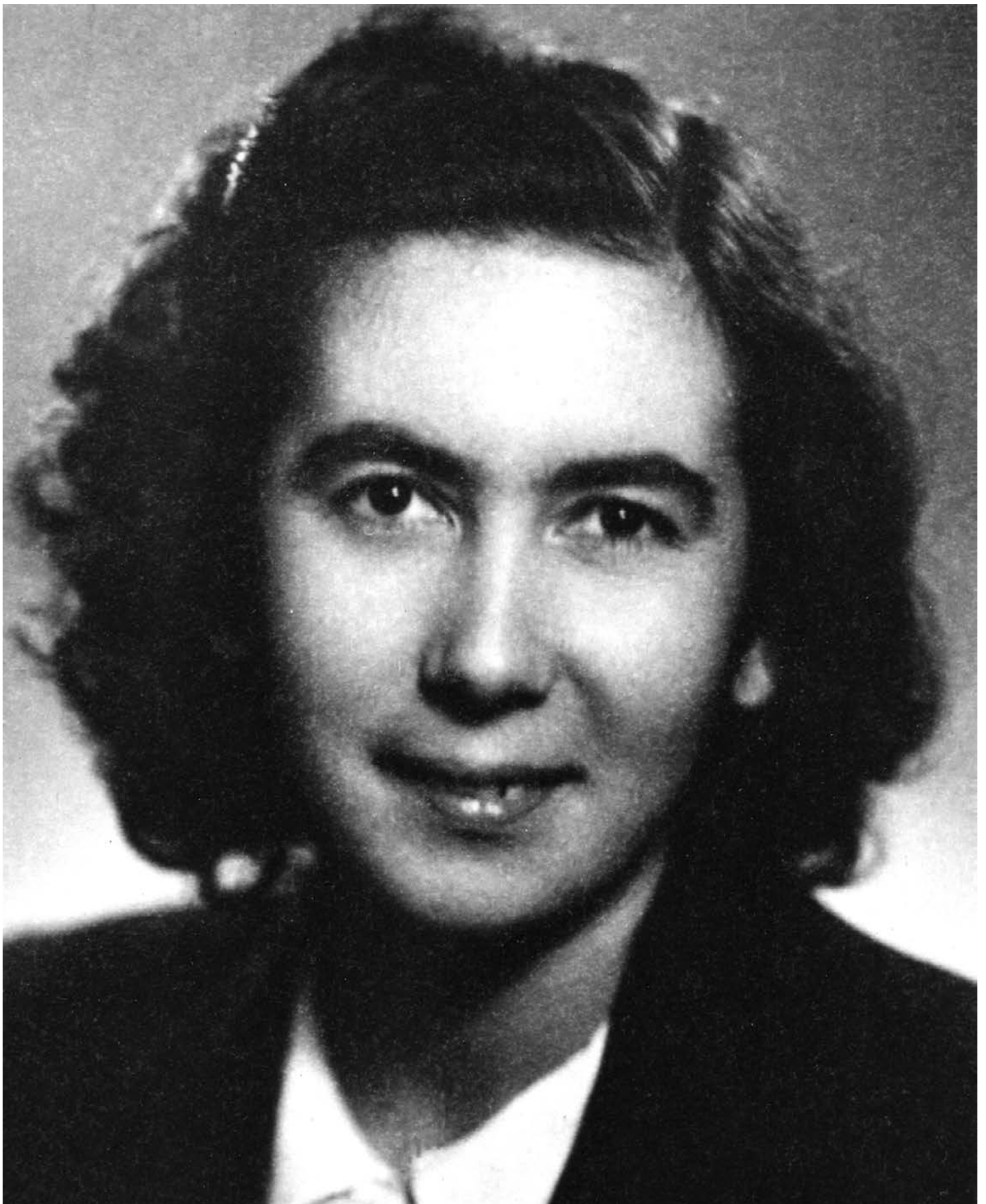
For the first time ever, a collection of papers entirely dedicated to female fellows of the Serbian Academy of Sciences and Arts and its predecessors to the present day appears before us. It is worth mentioning that there have been papers on female fellows before, but always within a broader context – the role of prominent women in society – such was for example the publication titled *Serbian Woman, Her Life and Work, Her Cultural Development and Her Folk Art to Date*, which was published in 1913 in Sarajevo, containing 128 pages. The editors were “The Serbian Female Authors” and it was published by the Serbian Women’s Charity Cooperative in Irig (reprint edition: Grafopapir, Banja Luka 2013). The publication provides an insight into the work of Katarina Ivanović and Isidora Sekulić. In other words, it drew attention to women who had already been elected or were to be elected as fellows of the Academy, in the context of their time. It raised the “women’s issue” objectively, with an emphasis on the importance of women’s education and their contribution to society (over 60 of them in all branches of culture). The book itself is all the more significant because it was published in the early 20th

century. The other book titled *Exceptional Women of Serbia: XX-XXI century*, Belgrade, Zepter Book World d.o.o. 2016, 236 pages (Special editions – The Other Side of History, volume I, editor Neda Todorović), among 100 women of social and cultural influence, pays attention to Academicians Milka Ivić, Isidora Sekulić, Desanka Maksimović, Ljubica Cuca Sokić, Gordana Vunjak-Novaković, Dušica Lečić-Toševski and Isidora Žebeljan.

I have no intention to emphasize our undertaking or the difficulties we faced in the process. I owe special thanks to Lidija Lutovac, who for more than two years calmly accepted my editorial interventions, kept correspondence with associates, and followed the texts vigilantly. I would also like to extend my gratitude to those members of the Council who selflessly got involved in finding suitable authors for writing articles, such as Academician Mirjana Živojinović, or Academician Milica Stevanović, who took part in finding a good title of the series. I owe special thanks to the head of the SASA Publishing Sector – Snežana Krstić-Bukarica for her idea to begin each article with the motto of the female fellow the article is dedicated to. It goes without saying that I thank Nikola Stevanović for the inventive solution of the cover of the first book in the series. I am also grateful to Mrs Vera Batina, who collected all papers, as well as to Branka Popović from the Section for the Performance of Tasks of the SASA Fund for Research in Sciences and Arts, for her administrative support.

It is important to highlight that the Collection of Papers on female fellows of the Serbian Learned Society, Serbian Royal Academy and the Serbian Academy of Sciences and Arts would not have been written or completed this time either if the President of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Vladimir S. Kostić, had not stood up for it.

Nada Milošević-Đorđević

Спарже Трапезова

ФАНУЛА ПАПАЗОГЛУ

(1917–2001)

МАРИЈАНА РИЦЛ

γνώθι σεαυτόν

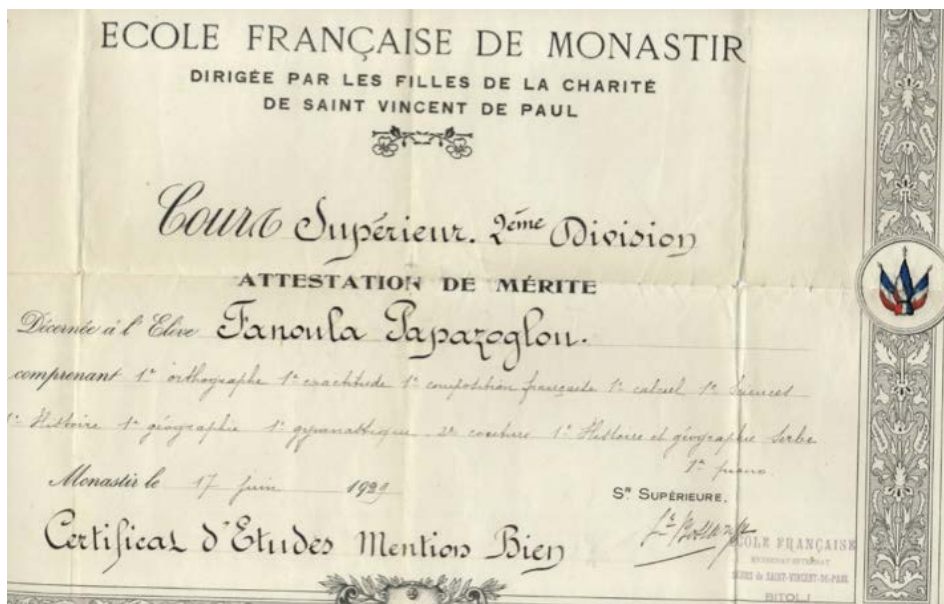
Најпознатије из пророчишта у Делфима

Фанула Папазоглу (1917–2001) била је редовни члан Српске академије наука и уметности, историчар старог века и епиграфичар, светски познат стручњак за историју античке Македоније и централног Балкана и један од издавача корпуса грчких натписа северне Македоније за берлинску серију *Inscriptiones Graecae* (IG) и латинских натписа Горње Мезије (*Inscriptiones de la Mésie Supérieure* (IMS)).

БИОГРАФИЈА

Академик Фанула Папазоглу рођена је 3. фебруара 1917. године у Битољу (Краљевина Србија), у трговачкој породици, од оца Константина Папазоглуа (1880–1924), трговца мануфактуристе, представника Осигуравајућег друштва „Лојд” (Lloyd’s) за Балкан, и мајке Елпиники (рођ. Мацали) (1883–1965), домаћице. Имала је старијег брата Димитрија Папазоглуа (1913–1956), доктора правних наука, доцента на Правно-економском факултету у Скопљу, који је трагично окончао живот утапањем у Вардару. Мајчина породица је пореклом из села Николице (мод. Nikolicë) у Корчанском крају (данашња југоисточна Албанија), одакле су се 1769. или 1788. године, након разарања и рушења аромунског центра Мосхопоља од стране Али-паше, управника Јањинског санџака, преселили у Крушево, у Македонију. Порекло очеве породице није познато, али облик презимена Папазоглу упућује на Малу Азију као њихову домовину. По сведочанству крштеног листа издатог од стране Грчке православне заједнице Монастирија (=Битољ), рођена је 21. 1. 1917. (по старом календару) и 26. 1. 1917. крштена у Цркви Св. Димитрија као Фани. Неуобичајена брзина којом је обављено крштење, у периоду

Диплома Француске школе у Битољу, издата 1929, прив. вл.

краћем од недељу дана, што је тада било најкраће прописано време између рођења и крштења, последица је мајчиног страха од губитка новорођенчади. Родна кућа Фануле Папазоглу налазила се у најстрожем центру града (данас Улица Јорго Османов бр. 36), у близини Цркве Св. Димитрија, саграђене 1830. године. По сведочанству крштеног листа, градски квартал у коме је рођена носио је тада име „Црквени”. Прве три године живота (1917–1920) провела је са родитељима и братом у Солуну као избеглица током Првог светског рата.

Отац Константин Папазоглу преминуо је у 44. години, када је Фанула Папазоглу имала седам година. Остала је са мајком и братом од једанаест година, у незавидној финансијској ситуацији, без сталних прихода¹. О породици се тада старао и материјално је помагао мајчин брат Михаил Мацали (1887–1935).

ШКОЛОВАЊЕ

У узрасту од четири године, Фанула Папазоглу кренула је у приватну Француску основну школу у Битољу, коју је похађала осам година, до 1929. године. Често је истицала да је то била велика вредност за цео живот. Школу је 1875. године основала католичка конгрегација лазариста, а на сачуваној дипломи стоји следеће званично име институције: *École française de Monastir dirigée par les filles de la charité de Saint Vincent de Paul*. Као предмети фигурирају: *orthographe, exactitude, composition française, calcul, sciences, histoire, géographie, gymnastique, couture, histoire et géographie serbe, piano*. У исто време почела је да свира клавир, а како је била тален-

¹ По њеном сведочанству, мајка Елпиники је најпре продавала накит, а потом и намештај, да би успела да прехрани породицу у тим тешким временима.

Прва страница уписнице (индекса) Филозофског факултета Универзитета у Београду, школска 1936/37. година, прив. вл.

тована, предвиђали су јој каријеру пијанисте. Као студент у Београду, често је ишла на концерте и у оперу. Омиљени композитор јој је био Бетовен, посебно његов комад *Piano concerto no. 5 'Emperor'*.

По окончању француске основне школе, Фанула Папазоглу је похађала Државну трговачку академију у Битољу (матурирала 1935. године) и, упоредо, реалну гимназију, коју је завршила 1936, полагајући приватно испите виших разреда². Да би могла да ради док брат Димитрије похађа студије Правног факултета у Београду³, упоредо са гимназијом завршила је дактилографски курс. Док је брат студирао, радила је као дактилограф да би допринела породичним финансијама.

Студије у БЕОГРАДУ

Године 1936. Фанула Папазоглу се заједно са мајком преселила у Београд, где се већ на студијама налазио њен старији брат, и уписала студије класичне филологије са историјом старог века и археологијом на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Примљена је на посао 16. 11. 1936. године у новоотвореној робној кући „Та-Та” у Кнез Михаиловој бр. 5, као кореспонденткиња и чиновница у калкулационом одељењу. Сачувана

² Битољску гимназију је похађао још један познати класични филолог, члан МАНУ Михаил Петрушевски.

³ Дипломирао 1937, потом похађао двогодишње докторске студије на истом факултету, докторирао 1952.

а затим пребачена у концентрациони логор на Бањици, где је остала до 17. 4. 1943. године⁴. Њен брат Димитрије је такође ухапшен и више месеци заточен у истом логору. Приликом упада полиције у стан, од стрељања их је спасла присебност мајке Елпиники, која је успела да сакрије неке дискриминишуће летке. Током боравка у затвору, свакодневно је испитивана и мучена, али по њеном сведочанству није знала пуно, јер илегална организација није подразумевала познавање веза ни имена. Током шест месеци њеног боравка на Бањици, мајка Елпиники је свакодневно одлазила пешице до логора да јој донесе храну. Након пуштања из затвора, 15. 5. 1943. запослила се у „Трговини текстилом а.д.”, где је радила до 10. 9. 1944. године. Септембра 1944. илегално је прешла у Срем, у партизанске одреде. У информативном одељењу Главног народноослободилачког одбора Војводине и Агитпропу Покрајинског комитета Војводине радила је од 10. 9. 1944. до 15. 5. 1945. године, када прелази у Београд, у Министарство информација ФНРЈ, на дужност референта за грчку штампу при Одсеку за инострану штампу. После расформирања овог Министарства 28. 8. 1946, исту дужност је обављала у Министарству спољних послова до 6. 2. 1947. године. Месец дана током исте године провела је на радној акцији на прузи Шамац–Сарајево, у својству наставника.

ДОЛАЗАК НА ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ, ФАКУЛТЕТСКА КАРИЈЕРА

Фанула Папазоглу је 6. 2. 1947. године постављена за асистента-приправника за Историју старог века на Филозофском факултету у Београду на Катедри опште историје, а 12. 3. 1949. унапређена у предавача за исти предмет, на предлог Виктора Новака, Милана Будимира и Георгија Острогорског. Пошто је Семинар за историју старог века остао без сарадника током рата, обављала је све послове везане за наставу и семинарску библиотеку. Године 1949. удала се за византолога Георгија Острогорског, професора Филозофског факултета у Београду и члана САНУ. У браку су добили двоје деце: Татјану, математичарку (20. 2. 1950 – 25. 8. 2005) и Александра (6. 9. 1952), инжењера, професора на Технолошком институту у Илиноису (Illinois Institute of Technology). Докторирала је јуна 1955. године са темом „Македонски градови у римско доба”, пред комисијом коју су сачињавали академици Виктор Новак, Милан Будимир, Милош Н. Ђурић, Михајло Динић и Илија Синдик. У звање доцента изабрана је 31. 10. 1956, а 15. 2. 1960. за ванредног професора и 30. 9. 1965. за редовног професора (на предлог Милана Будимира, Васе Чубриловића и Ивана Божића). До пензионисања 30. 9. 1979. године обављала је дужност шефа Катедре за историју старог века и управнице Центра за античку епиграфику и нумизматику при Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду, основаног 1969. године. Од 1967. до краја живота обављала је дужност уредника *Живе антике* за Србију. Била је стални сарадник Центра за балканолошка испитивања АНУБиХ и члан редакције његовог *Годишњака*.

⁴ Кроз логор на Бањици су прошли и њени професори Милош Н. Ђурић, Никола Вулић, Виктор Новак, Тихомир Ђорђевић и Јован Ердељановић.

Георгије Острогорски и Фанула Папазоглу са кћерком Татјаном и сином Александром, на Калемегдану, 1963, прив. вл.

ЧЛАНСТВО И РАД У САНУ

Фанула Папазоглу је за дописног члана САНУ изабрана 21. 3. 1974. године, а за редовног 15. 12. 1983. године (на предлог Милутина Гарашанина, Дејана Медаковића и Војислава Ј. Ђурића). У САНУ је руководила и/или била члан Одбора за археологију, Одбора за ономастику при Одељењу језика и књижевности (била је и члан редакције публикације *Ономастолошки прилози*), Међуакадемијског одбора за лимес, Међуакадемијског пројекта САНУ и МАНУ (уз сарадњу одељења *Inscriptiones Graecae* Берлин – Бранденбуршке академије наука у Берлину) „Епиграфски и нумизматички извори за историју наше земље” (од 1995. „Епиграфски извори за историју античке Македоније”), задужена за прикупљање и издавање античких натписа са територије Србије и Македоније, и Одсека за историјске науке у оквиру Центра за научна истраживања САНУ. Њени лични пројекти су били „Хеленизација и романизација у античком свету” и „Истраживања из античке историје” (са два темама: „Ропство и зависно сељаштво у хеленистичком периоду”, „Пеонци и друга племена у размеђу Илира, Македонаца и Трачана”).

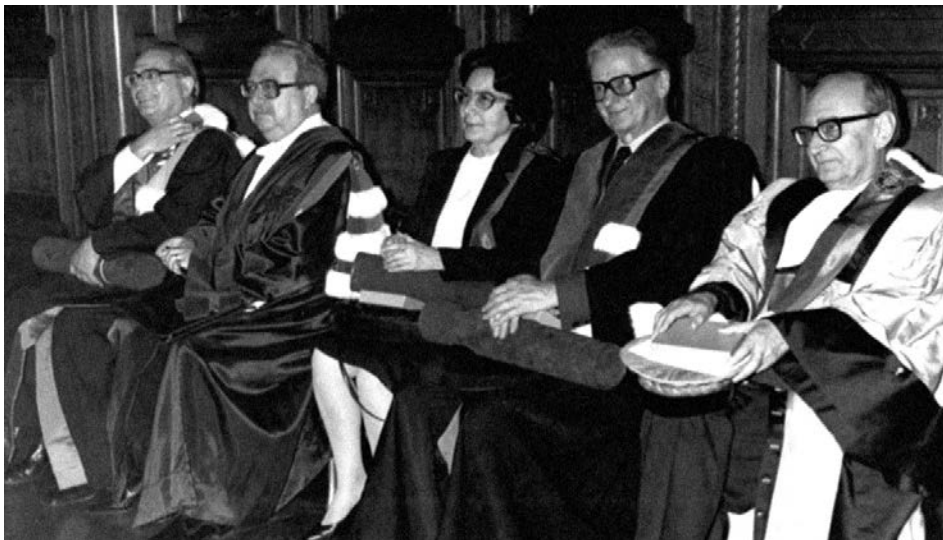
Фанула Папазоглу са Љиљаном Црепајац и Фрањом Баришићем, прив. вл.

УЧЕШЋЕ НА НАУЧНИМ СКУПОВИМА

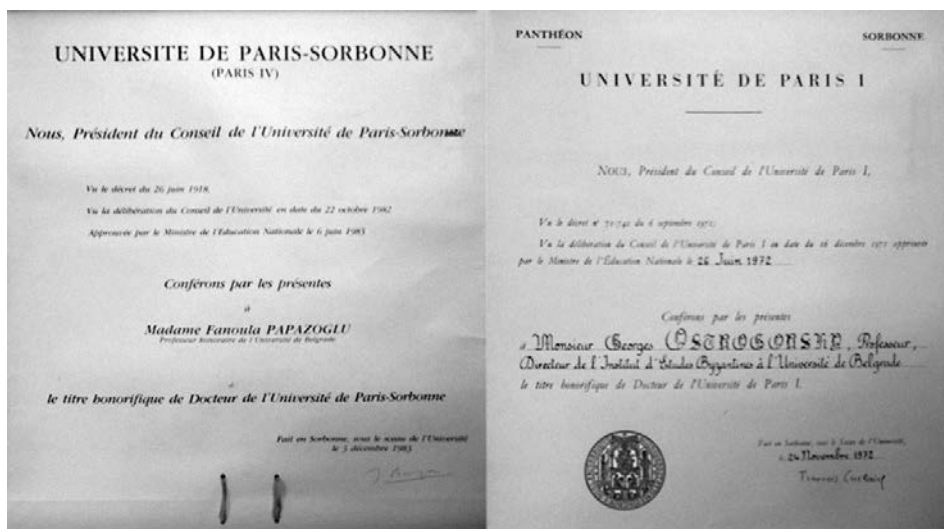
Фанула Папазоглу учествовала је са рефератима у раду више међународних научних скупова из историје старог века и античке епиграфике: 1. Симпозијум о Илирима у античко доба (Сарајево, мај 1966); 2. Седми међународни конгрес грчке и латинске епиграфике (Констанца, септембар 1977); 3. Трећи међународни симпозијум о античкој Македонији (Солун, септембар 1977); 4. Трећи међународни траколошки конгрес (Беч, јун 1980); 5. Осми међународни конгрес грчке и латинске епиграфике (Атина, октобар 1982); 6. Четврти међународни симпозијум о античкој Македонији (Солун, септембар 1983); 7. серија предавања у САНУ на тему „Илири и Албанци” (Београд, мај–јун 1986); 8. Научни скуп поводом стодвадесетогодишњице Одељења за класичне науке Филозофског факултета у Београду (новембар 1995).

ПРЕДАВАЊА У ИНОСТРАНСТВУ

Фанула Папазоглу је у више наврата држала предавања по позиву на универзитетима и институтима ван земље: 1. Универзитет у Јањини (април 1979, предавање „О суштини процеса хеленизације и романизације”, на грчком); 2. Универзитет у Атини (април 1980, предавање „О Страбоновим

На додели почасног доктората Универзитета Сорбона, 1983, прив. вл.

Почасни докторати Универзитета Сорбона: Фануле Папазоглу, 1983, и Георгија Острогорског, 1972, прив. вл.

погледима на процес хеленизације и романизације”, на грчком); 3. Немачки археолошки институт у Берлину и Минхену (у више наврата током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века).

ЧЛАНСТВО У СТРАНИМ АКАДЕМИЈАМА И НАУЧНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА; НАГРАДЕ

Фанула Папазоглу је била дописни члан Немачког археолошког института од 23. 6. 1972, почасни доктор на Сорбони (Paris-Sorbonne, Paris IV) од 22. 10. 1982. (званично проглашена 3. 12. 1983), почасни члан Филолошког друштва „Парнасос” у Атини од 18. 6. 1993. године, и члан Македонске ака-

демије наука ван радног састава од 21. 4. 1994. године. Добитник је Октобарске награде Београда за књигу *Средњобалканска њлемена у њредримско доба* 1970. године и Седмојулске награде за животно дело у области историјских наука 1988. године. Преминула је у Београду 26. 1. 2001. године. Комеморативни скуп Филозофског факултета и САНУ, на коме су говорили Милутин Гарашанин, Мирослава Мирковић, Милена Милин, Маријана Рицл и Слободан Душанић, одржан је 24. 4. 2001.

ИСТРАЖИВАЧКИ БОРАВЦИ У ЗЕМЉИ И ИНОСТРАНСТВУ

Током своје универзитетске каријере и по пензионисању, као члан САНУ, Фанула Папазоглу је више пута била на краћим истраживачким боравцима ван земље: 1962. године на Сорбони (École Pratique des Hautes Études), 1971. у археолошким музејима у Солуну, Кавали, Верији и Едеси, 1973. у Минхену и Берлину, као гост Немачког археолошког института, 1978. у Атини и Солуну, 1981. у Атини, на позив Центра за истраживање грчке и римске прошлости Грчке фондације за научни рад, 1982. и 1988. у Минхену и Берлину, као гост Немачког археолошког института.

МЕНТОРСКИ РАД И УЛОГА У ФОРМИРАЊУ ГЕНЕРАЦИЈА

Фанула Папазоглу је имала веома богату делатност као ментор генерацијама студената на постдипломским студијама историје старог века, класичне филологије и археологије, са Универзитета у Београду и ван њега. Током дугог низа година држала је семинарска вежбања постдипломцима са поменутих одељења, најчешће из тема које се проучавају на основу грчких и латинских епиграфских извора. Њен посебан педагошки таленат и симпатије за младе људе допринели су да се око ње оформе групе студената посвећених раду на античкој историји и епиграфици, што је резултирало магистарским и докторским темама израђеним под њеним директним менторством или у сарадњи са њом. Захваљујући њеном великом знању, упорности, отворености и скромности у опхођењу са млађима, многи садашњи наставници и научни радници на универзитетима и институтима Србије и ван ње на прави начин су уведени у свет науке и научног рада.

МЕНТОР НА МАГИСТАРСКИМ СТУДИЈАМА

1. Слободан Душанић („Басијане и њихова територија”, 1965); 2. Петар Петровић („Историја Наиса од оснивања до 441. године”, 1966); 3. Мирослава Панић („Египат у доба првих Ахеменида”, 1972); 4. Милена Душанић („Војнички позноантички натписи са нашег лимеса”, 1973); 5. Маријана Рицл („Ропство у провинцији Македонији у доба принципата”, 1982); 6. Елеонора Петрова („Пајонска племена у светлу нових истраживања”, 1989).

ЧЛАН КОМИСИЈА ЗА ОДБРАНУ МАГИСТАРСКИХ РАДОВА

1. Наде Проева („Типологија надгробних споменика југословенског дела римске провинције Македоније”, 1978); 2. Смаил Чекић („Покрет Багауда”, 1980); 3. Светлана Лома („Епиграфски споменици и романизација средњобалканске области”, 1993); 4. Снежана Ферјанчић („Насељавање ветерана у балканским провинцијама у доба раног Римског царства”, 1998); 5. Жарко Петковић („Delegibus и Цицеронова политика крајем педесетих година”, 1999).

МЕНТОР НА ДОКТОРСКИМ СТУДИЈАМА

1. Мирослава Мирковић („Римски градови на горњомезијском лимесу”, 1964); 2. Слободан Душанић („Аркадски савез IV века”, 1969); 3. Петар Петровић („Палеографија римских натписа у Горњој Мезији”, 1971).

ЧЛАН КОМИСИЈА ЗА ОДБРАНУ ДОКТОРСКИХ ДИСЕРТАЦИЈА

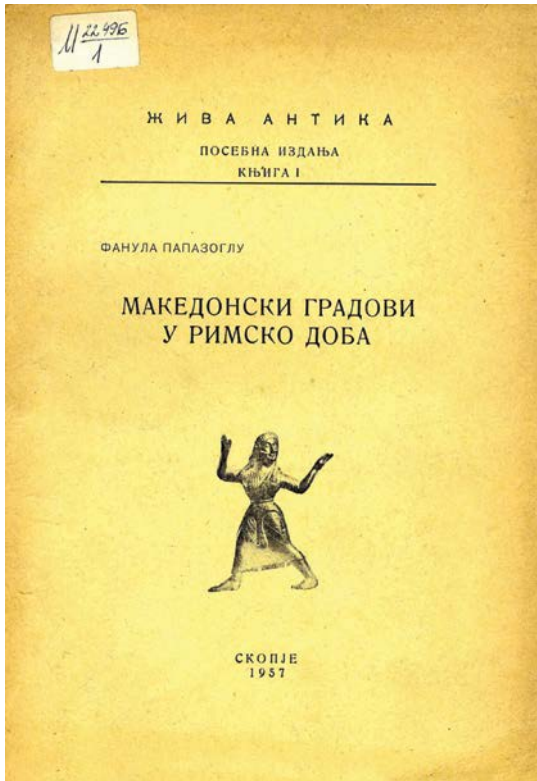
1. Александрина Цермановић-Кузмановић („Трачки коњаник у култури балканских народа”, 1960); 2. Иван Микулчић („Античка Пелагонија кроз археолошке налазе од егејских сеоба до времена Августа”, 1965); 3. Милоје Васић („Надгробни споменици (стеле и ципуси) у римској провинцији Далмацији од I до IV в. н. е.”, 1973); 4. Наталија Симовљевић („Банат у доба Римског царства”, 1976); 5. Милена Душанић („Географско-етнографски екскурси у делу Амијана Марцелина”, 1982); 6. Петар Поповић („Новац и новчани оптицај у илирским областима до краја I века пре наше ере”, 1986); 7. Мирослава Панић („Управа у Египту у доба Аменхотепа III (1403–1364. г. пре н. е.)”, 1987); 8. Александар Лома („Проблем изучавања супстрата у топонимији Србије”, 1987); 9. Маријана Рицл („Малоазијски култови и свест о греху – прилог историји друштвеног менталитета у доба Римског царства”, 1990); 10. Наде Проева („Утицај досељеника на развој културних прилика у римској провинцији Македонији”, 1992); 11. Елеонора Петрова („Бриги на Балкану у II и I миленијуму пре н. е.”, 1994).

ОБЛАСТИ ПРОУЧАВАЊА

1. ИСТОРИЈА АНТИЧКЕ МАКЕДОНИЈЕ

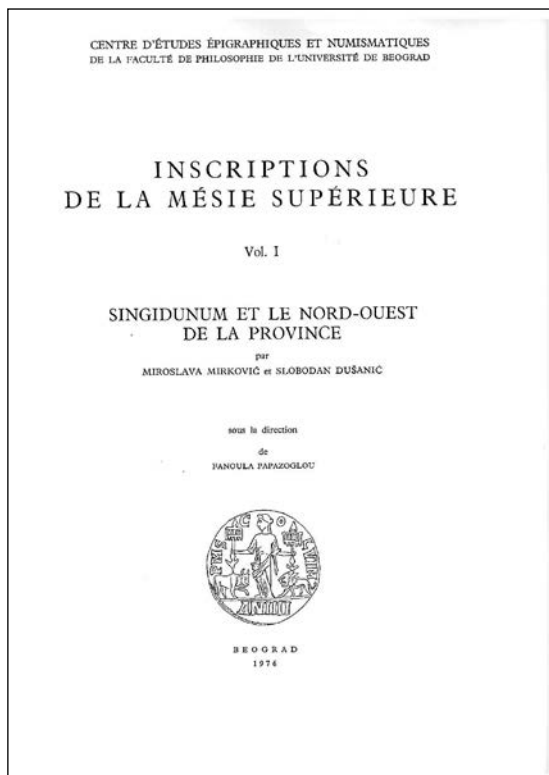
Историја античке Македоније била је најважнија научна област Фануле Папазоглу и она у којој је њен допринос светској науци највећи. Од самог почетка њеног истраживачког рада ова тема доминира, да би врло брзо дала јасне плодове у облику докторске дисертације *Македонски градови у римско доба* (Папазоглу 1957 [1]⁵). Ова књига, која никако не губи

5 Бројеви у угластим заградама односе се на библиографију Фануле Папазоглу дату као прилог на крају чланка.

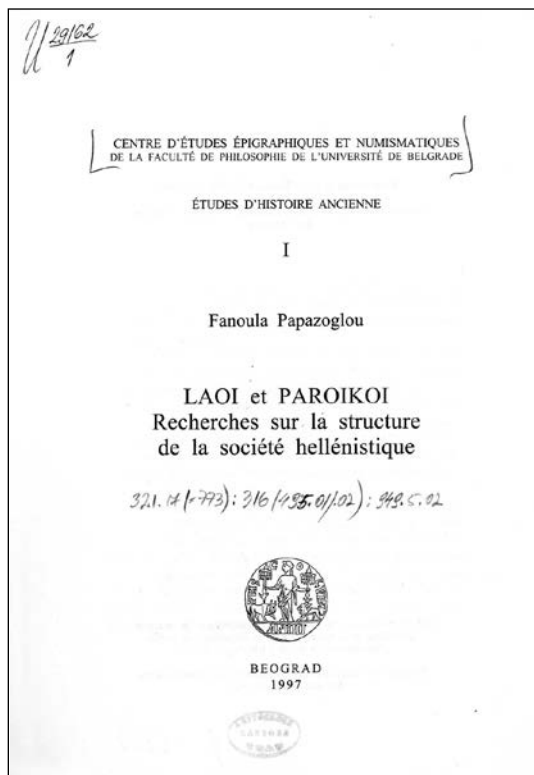

Насловна страница књиге
Македонски градови у римско
доба, Скопје, 1957, Библиотека
САНУ, сигн. U 22496;1

своју актуелност, није историја македонских градова, већ студија о урбанизацији Македоније током римског периода и развоју градског живота. Податак да основни текст обухвата око 450 страна сведочи о богатству материјала и заснованости излагања на комплетном корпусу писаних и материјалних извора за историјску географију и топографију античке Македоније. У форми увода, књига обухвата преглед градског живота у Македонији пре римских освајања, доносећи закључак да су темељи Македоније као краљевине састављени од аутономних градова постављени у време Антигона Гонате средином трећег века п. н. е. Обухваћен је и период између 167. и 148. године п. н. е. Главни део књиге, у коме су, град по град, представљене све области античке Македоније – Доња Македонија, Горња Македонија, Источна Пеонија, Источна Македонија, Халкидик – својим богатством заслужио је да дуго остане водич по античкој Македонији за све који се њоме баве, посебно археологе, који га носе са собом на терен као Александар Велики Илијаду на поход. Очигледно је да све студије Фануле Папазоглу о историјској географији античке Македоније објављене пре 1988. године [7–9, 13–15, 17, 20, 26, 27, 29, 47, 67, 68, 71, 73, 74, 79] воде као овој магистралној монографији, чија је француска верзија (Papazoglou 1988 [4]) била у припреми (по идеји и на позив Луја Робера (Louis Robert)) од 1969. године. С друге стране, десетак студија посвећених различитим питањима хеленистичке и римске Македоније, објављених од 1988. до 2000. године [85, 86, 88–90, 100–103], потврђују да је Фанула Папазоглу остала верна својој омиљеној теми и у позној старости. Уз историјску географију

Насловна страница свеске *Singidunum et le Nord-Ouest de la province*, из серијске публикације *Inscriptions de la Mésie supérieure*, Београд, 1976, Библиотека САНУ, сигн. У 1454/4

Насловна страница монографије *Laoi et paroikoi*, Београд, 1997, Библиотека САНУ, сигн. У 29162;1

Македоније, њену пажњу су окупирали и друга питања везана за исту област, попут друштвене и етничке структуре, привреде, културе, римске управе, ономастике, историје околних области (Епир и Илирија) и односа са њима, хеленизације и романизације, култова, македонског језика. Укратко, могло би се рећи да скоро да нема теме везане за античку Македонију којом се Фанула Папазоглу није бавила на један или други начин.

2. ЕПИГРАФСКИ КОРПУСИ И ПОЈЕДИНАЧНЕ СТУДИЈЕ ИЗ АНТИЧКЕ ЕПИГРАФИКЕ

Током своје научне каријере Фанула Папазоглу се често бавила издавањем нових и коментарисањем раније објављених епиграфских споменика. Већина монографија и студија које је објавила не би могле настати без коришћења натписа као основних или допунских извора. Не чуди зато да је директно иницирала и учествовала у састављању чак шест корпуса натписа – пет са латинским и једног са грчким натписима. Од ових шест корпуса, најважнија и најугледнија је прва свеска корпуса грчких и латинских натписа северне Македоније, коју је објавила у Берлину 1999. године (Papazoglou–Milin–Ricl–Hallos 1999 [6]) у сарадњи са својим ученицама Миленом Милин и Маријаном Рицл и Клаусом Халофом из Берлинско-бранденбуршке академије наука. Оваква издања се у најбољим околностима припремају једном у столећу, што значи да морају бити врхунског квалитета и поузданости да

би издржала пробу времена, у чему је поменути корпус у потпуности оправдао очекивања. Објављивању корпуса претходила су дугогодишња теренска истраживања и рад у музејима широм Македоније, што је истовремено била одлична епиграфска пракса за млађе сараднике на пројекту. Едиција у којој је корпус објављен спада међу најстарије и најугледније серије посвећене издавању епиграфских споменика грчког копна и острва, те и позив од стране њених немачких уредника да београдски корпус северномакедонских натписа буде објављен управо у њој сведочи о великом угледу који је Фанула Папазоглу уживала ван наше земље. Током вишедеценијског рада на корпусу распала се бивша Југославија, те су се сарадници нашли у незавидној ситуацији да је материјал који су обрађивали остао у иностраној држави. Фанула Папазоглу се вешто прилагодила промењеним околностима и само захваљујући угледу који је она уживала у Скопљу, сва врата су остала отворена и покушаји појединаца да отежају или онемогуће будући рад нису успели. Пет објављених свезака латинских натписа са територије римске провинције Горње Мезије (Mirković-Dušanić 1976 [52]; Petrović 1979 [59]; Dragojević-Josifovska 1982 [65]; Mirković 1986 [78]; Petrović 1995 [95]) такође су намењени да дуго трају и не изгубе своју актуелност. Поред учешћа у припреми шест корпуса натписа, Фанула Папазоглу се у радовима објављеним пре корпуса северне Македоније појављује и као издавач новопронађених натписа са територије исте области, од којих сваки са собом доноси одређена питања и непознанице чијем се одгонетању посвећивала током своје богате научне каријере.

3. Античка историја централног Балкана

Историји средњег и северног Балкана током античког периода посвећена је трећа група радова проистеклих из пера Фануле Папазоглу. Ова тема није од самог почетка присутна у њеном корпусу, као што је то случај са античком Македонијом, али се врло брзо појављује у облику радова посвећених различитим племенима и насељима на територији Подунавља, Илирије, Дарданије, Мезије. Плод ових посебних истраживања појавио се 1969. у форми монографије о средњобалканским племенима (Трибали, Аутаријати, Дарданци, Скордисци и Мези) у предримско доба, од петог до првог века п. н. е. (Paparozglu 1969 [2]), која ће после десетак година у Амстердаму, уз додаток неопходних напомена, бити објављена у енглеској верзији (Paparozglou 1978 [3]). За ову књигу Фанула Папазоглу је награђена Октобарском наградом Београда 1970. године. У њој налазимо посебне монографије о поменутих племенима у предримско доба на основу свих познатих извора, како писаних, тако и материјалних, од којих су писани извори наведени *in extenso* у прилогу књиге као њен органски део. Књига има изразито истраживачки карактер, са тежиштем на минуциозном филолошком и историјском претресању изворне грађе. Први пут је сакупљена и анализирана комплетна литерарна традиција, што је аутору омогућило да стекне увид у степен сродности и разлика међу поменутих племенима и да о сваком од њих састави упечатљив и занимљив приказ. Може се рећи да су тек захваљујући истраживачким напорима Фануле Папазоглу средњобалканска племена искорачила из таме векова и постала нешто блиско и познато. Попут књиге о македонским градовима, књига о средњобалканским

племенима остаје „Библија” за све који се баве истом тематиком. Стил излагања, по свему својствен научној монографији, подигнут је на виши ниво литерарног изражавања (посебно у одељцима о обичајима и веровањима) које буди занимање читалаца и истовремено верно одсликава знатижељну хуманост аутора. Истој области интересовања припадају радови који се тичу порекла, развоја и карактера раних државних творевина Илира и Дарданаца од петог века п. н. е. до њиховог пада под римску власт. Међу студијама Фануле Папазоглу посвећених средишњим областима Балкана налазимо и више ономастичких прилога о именима међу Илирима, Дарданцима, Македонцима, Пеонцима, која својом разноврсношћу одсликавају изузетну етничку хетерогеност локалног становништва. Такође, неколико њених радова је посвећено обичајима и веровањима балканских племена, касније детаљно обрађеним и у горепоменутој монографији.

4. ПОДРЕЂЕНИ СЛОЈЕВИ, РОПСТВО

У интервјуу објављеном у Полицици 11. 7. 1988. године, поводом добијања Седмојулске награде за животно дело, Фанула Папазоглу је новинару Љ. Васићу испричала да је њена прва љубав у историји било питање робова, ропства, којим није стизала да се бави онолико колико је желела. Тек 1997. године, након дугогодишњег рада на теми, објавила је своје најважније дело са блиском тематиком, монографију *Laoi et paroikoi* (Papazoglou 1997 [5]). Као и у осталим својим студијама и монографијама, и овде је пошла од изворног материјала и његове анализе, надовезујући се на претходно објављену литературу о овим важним и компликованим питањима хеленистичке друштвене историје. Од објављивања монографије *Laoi et paroikoi* у светској науци није се појавила нова свеобухватна студија о истој тематици, већ само појединачни радови о појединим аспектима целог комплекса, у којима се обавезно разматра став Фануле Папазоглу да су *laoi* хеленистичких монархија били слободни припадници домаћег, негрчког становништва, без грађанских права у грчким градовима, али лично слободни, обавезни на плаћање пореза (*phoros*) и учествовање у јавним радовима. У најновије време овај слој је посведочен и у хеленистичкој Македонији, што није био случај у време рада Фануле Папазоглу на поменутој монографији. Други део књиге посвећен је слоју становништва означеном у изворима као *paroikoi*, које Фанула Папазоглу види као потомке некадашњих *laoi* припојених територији грчких полиса од стране хеленистичких владара заједно са земљом коју су обрађивали, лично слободне житеље полиса без грађанских права, који су понекад ипак укључивани у састав градских фила и ефебију, како показује један познохеленистички натпис из Пергама. Током дуге историје постојања овог термина, која покрива пола столећа, његово значење је еволуирало и мењало се у зависности од области и времена у коме се појављује, на чему Фанула Папазоглу такође с правом инсистира. Остали радови Фануле Папазоглу који се баве истим кругом тема посвећени су формама манумисије робова, припадницима друштвених слојева које су антички коментатори смештали између слободних и неслободних, хелотима и зависном сељаштву на средњобалканском простору [62, 64, 81, 91–94, 97, 98].

БИБЛИОГРАФИЈА

КЊИГЕ

- [1] Македонски *ī*рагови у римско доба : [докторска дисертација]. Скопје: [Универзитет], 1957. – (Жива антика. Посебна издања ; 1).
- [2] *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba. Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi*. Sarajevo: ANUBiH, 1969. – (Djela. ANUBiH ; 30. Centar za balkanološka ispitivanja ; 1). [reizdanje: Beograd: Equilibrium, 2007. – (Biblioteka Dimenzije istorije) (Izabrana dela Fanule Papazoglu o antičkom Balkanu; 1)].
- [3] *The Central Balkan Tribes in Pre-Roman Times: Triballi, Autariates, Dardanians, Scordisci and Moesians*. Translated by Mary Stansfield-Popović. Amsterdam: Adolf M. Hakkert, 1978. [Prevod srpskohrvatskog izdanja iz 1969. proširen dodatkom: Additional Notes, pp. 651-664).
- [4] *Les villes de Macédoine à l'époque romaine*. Athènes: Bulletin de correspondance hellénique. Supplément XVI, 1988.
- [5] *Laoi et paroikoi. Recherches sur la structure de la société hellénistique*. Belgrade: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de Philosophie de Belgrade, 1997. – (Études d'histoire ancienne ; 1).
- [6] *Inscriptiones Graecae. Epiri, Macedoniae, Thraciae, Scythiae. Consilio et Auctoritate Academiae Scientiarum Berolinensis et Brandenburgensis editae, pars II: Inscriptiones Macedoniae, fasc. II: Inscriptiones Macedoniae Septentrionalis, sectio prima: Inscriptiones Lyncestidis, Heracleae, Pelagoniae, Derriopi, Lychnidi* (ediderunt Fanula Papazoglu, Milena Milin, Marijana Ricl). Berlin: Walter de Gruyter, 1999.

ПРИЛОЗИ У КОЛЕКТИВНИМ ДЕЛИМА

- [7] Quelques aspects de l'histoire de la province de Macédoine. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung* (hrsg. von Hildegard Temporini und Wolfgang Haase). II. Principat, Siebenter Band (1. Halbband). Berlin [et al]: Walter de Gruyter, 1979. Стр. 302–369.
- [8] 'Η Μακεδονία ὑπὸ τοῦς Ῥωμαίους: Πολιτικὲς καὶ διοικητικὲς ἐξελίξεις ; Οἰκονομία καὶ κοινωνία ; Πνευματικὸς βίος. *Μακεδονία, 4000 χρόνια Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ* (γεν. ἐπ. Μιχαήλ Σακελλαρίου). Αθήνα: Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν. Σειρά: Ἱστορικὸι Ἑλληνικοὶ Χῶροι, 1982. Стр. 192–207 + 537–541; Macedonia under the Romans. *Macedonia: 4000 Years of Greek History and Civilization*. Athens: Ekdotiki Athinon 1983. Str. 192–207 + 538–541.
- [9] *Охридско во ираисџоријаџа и во анџичкиоџи иериод. Охрид и охридско низ исџоријаџа, књ. 1* (уредници Љубен Лапе, Томо Томовски и Александар Стојановски). Скопје: Собрание на општина Охрид, 1985. Стр. 63–124.

НАСТАВНИ ПРИРУЧНИЦИ

- [10] *Исџорија хеленизма, I. Еџоха Александра Великоџ* : ауторизована скрипта. Београд: Универзитет у Београду, 1967 (друго неизмењено издање 1972).
- [11] *Istorija helenizma. Vladavina Aleksandra Velikog. Doba dijadoha* : autorizovana skripta. Beograd: Univerzitet u Beogradu 1995. [македонски превод: Скопје: Институт за историја, 1995].

- [12] *Историја хеленизма* : ауторизована скрипта (приређивач Жарко Петковић). Београд: Српска књижевна задруга, 2010. – (Велики поучник. Српска књижевна задруга. Нова серија ; 3).

ЧЛАНЦИ И СТУДИЈЕ

- [13] *Natpis iz Nemesejona i datovanje stobskog pozorišta*, *Živa antika*, 1, 1951, str. 279–286.
- [14] *Jedan grčki natpis iz Makedonije. Da li je postojao grad Γουμήνιον?*, *Živa antika*, 2, 1952, str. 262–266.
- [15] *Еион–Амфипољ–Хрисопољ*, *Зборник радова - САН. Византолошки институт*, 36: 2, 1953, стр. 7–24.
- [16] *Један нов натпис из Чепигова*, *Жива антика*, 3, 1953, стр. 215–221.
- [17] *Хераклеја и Пелагонија*, *Жива антика*, 4, 1954, стр. 308–345.
- [18] *Прилог датовању грчких натписа из римске Македоније*, *Зборник Филозофског факултета (Београд)*, 3, 1955, стр. 15–28.
- [19] *О ономастичкој формули код Македонаца у римско доба. Поводом „Македонске просопографије” Д. Канацулиса*, *Жива антика*, 5, 1955, стр. 350–372.
- [20] *La Macédoine Salitaire et la Macédoine Seconde*, *Bulletin de l'Académie royale de Belgique. Classe des Lettres*, 42, 1956, str. 115–124.
- [21] *Le municipium Malvesatium et son territoire*, *Živa antika*, 7, 1957, str. 114–122.
- [22] *Прилози историји Сингидунума и средњег Подунавља у античко доба*, *Историски часопис*, 7, 1957, стр. 303–321.
- [23] *Sur les koinà régionaux de la Haute Macédoine*, *Živa antika*, 9, 1959, str. 163–171.
- [24] *Une signification tardive du mot πολιτεία*, *Revue des études grecques*, 72, 1959, str. 100–105.
- [25] *К вопросу о преемственности общественного строя в микенской и гомеровской Греции*, *Вестник древней истории*, 1, 1961, стр. 23–41.
- [26] *Septimia Aurelia Heraclea*, *Bulletin de correspondance hellénique*, 85, 1961, str. 162–175.
- [27] *Héraclée des Lyncestes à la lumière des textes littéraires et épigraphiques = Хераклеја Линкестидска во светлината на книжевните и епиграфските текстови*, *Héraclée = Хераклеја I*, Битола: Народен музеј, 1961. Стр. 7–33.
- [28] *О територији илирског племена Ардиеја*, *Зборник Филозофског факултета (Београд)*, 7-1, 1963, стр. 71–86.
- [29] *Notes d'épigraphie et de topographie macédoniennes*, *Bulletin de correspondance hellénique*, 87-2, 1963, str. 517–544.
- [30] *О Николи Вулићу, Сѣо ѿ година Филозофскої факултѣта (одговорни уредник Радован Самарцић)*, Београд: Народна књига, 1963. Стр. 241–244.
- [31] *Zur Frage der Kontinuität zwischen der mykenischen und der homerischen Gesellschaftsordnung*, *Bibliotheca classica orientalis*, 8, 1963, str. 22–24.
- [32] *Дарданска ономастика*, *Зборник Филозофског факултета (Београд)*, 8, 1964, стр. 49–75.
- [33] *Les origines et la destinée de l'État illyrien: Illyrii proprie dicti*, *Historia*, 14:2, 1965, str. 143–179.
- [34] *Steph. Byz.: Σκορδίσκοι καὶ Σκίρτιοι*, *Зборник Филозофског факултета (Београд)*, 9, 1967, стр. 61–66.

- [35] Politička organizacija Ilira u vreme njihove samostalnosti, *Simpozijum „O Ilirima u antičko doba” : održan 10. do 12. maja 1966. godine*, Sarajevo: ANUBiH, 1967. Str. 11–31. – (Posebna izdanja. ANUBiH ; 5. Centar za balkanološka ispitivanja ; 2).
- [36] О Апијану и његовим „Грађанским ратовима”. (Предговор књизи:) Апијан, *Римски грађански ратџови*. Превод Богдан М. Стевановић, Београд: Култура, 1967. Стр. V–XX.
- [37] Poreklo i razvoj ilirske države, *Godišnjak - ANUBiH. Centar za balkanološka ispitivanja*, 3, 1967, str. 123–144.
- [38] Људске жртве и трагови канибализма код неких средњобалканских античких племена, *Зборник Филозофског факултета (Београд)*, 10, 1968, стр. 47–61.
- [39] Nouveau fragment d'acte de la chancellerie macédonienne, *Klio*, 52, 1970, str. 305–315. (Festschrift G. Klaffenbach).
- [40] Ранохришћански натпис из Хераклеје, *Зборник Филозофског факултета (Београд)*, 11, 1970, стр. 91–99.
- [41] Inscription hellénistique de Lyncestide, *Živa antika*, 20, 1970, str. 99–113.
- [42] Quelques problèmes de l'histoire épirote: à propos du livre „Epirus” de N. G. L. Hammond, *Živa antika*, 20, 1970, str. 115–136.
- [43] Autarijati i Lizimah, *Adriatica praehistorica et antiqua : zbornik radova posvećen Grgi Novaku* (uredili V. Miroslavjević, D. Rendić-Miočević, M. Suić), Zagreb: JAZU, 1970. Str. 335–346.
- [44] Un témoignage inaperçu sur Monounios l'Illyrien, *Živa antika*, 21, 1971, str. 177–184.
- [45] Још једном о епиграму CIL III 8153, *Živa antika*, 21, 1971, стр. 435–441.
- [46] Роџасни натпис Септимија Севера из Охрида, *Živa antika*, 22, 1972, str. 157–164.
- [47] Inscriptions de Pélagonie, *Bulletin de correspondance hellénique*, 98, 1974, str. 271–297.
- [48] Hegemon autokrator, *Зборник Филозофског факултета (Београд)*, 12, 1974, стр. 47–66.
- [49] Sur la monnaie illyrienne au nom de ΡΗΔΩΝ, *Živa antika*, 24, 1974, str. 258–260.
- [50] Sur quelques noms “thraces” en Illyrie, *Godišnjak - ANUBiH. Centar za balkanološka ispitivanja*, 10:8, 1974, str. 59–73.
- [51] Једно непостојеће име: МНКОΣ, *Зборник Народног музеја у Београду*, 8, 1975, стр. 91–96. (Споменица Ђ. Мано-Зисију).
- [52] Avant-Propos à *Inscriptions de la Mésie Supérieure*, vol. I: *Singidunum et le Nord-Ouest de la province*, par M. Mirković et S. Dušanić, sous la direction de F. Papazoglou, Belgrade: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie, 1976, str. 7–9.
- [53] О појмовима „Епир” и „Илирија” у познорепубликанско доба, *Godišnjak - ANUBiH. Centar za balkanološka ispitivanja*, 11:9, 1976, str. 197–211. (Alojz Benac sexagenario dedicata).
- [54] Етничка структура античке Македоније у светлости новијих ономастичких истраживања, *Balkanica*, 8, 1977, стр. 65–82. (У част 80-годишњице акад. Васе Чубриловића).
- [55] Stèles anthropomorphes et amorphes de Pélagonie, *Živa antika*, 27, 1977. Str. 135–150.
- [56] Πὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γεωργίου Ostrogorsky : [предговор књизи], *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους*, т. I, Ἀθήνα 1978. Стр. 3–13.
- [57] Stanje i perspektive proučavanja antičkog doba u istočnim delovima naše zemlje, *Godišnjak - ANUBiH. Centar za balkanološka ispitivanja*, 16:14, 1978, str 155–163.
- [58] Gouverneurs de Macédoine. À propos du second volume des *Fasti*, par Th. Sarikakis, *Živa antika*, 29, 1979, str. 227–249.

- [59] Avant-Propos à *Inscriptions de la Mésie Supérieure*, vol. IV: *Naissus, Remesiana, Horreum Margi*, par P. Petrović, sous la direction de F. Papazoglou, Belgrade: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie, 1979, str. 7–8.
- [60] Уместо предговора (Успомени академика Милана Будимира), *Ономатолошки прилози*, 1, 1979, стр. 1–4.
- [61] *Deorum nomina hominibus imposita*, Зборник Филозофског факултета (Београд), 14, 1979, стр. 7–16.
- [62] Structures ethniques et sociales dans les régions centrales des Balkans à la lumière des études onomastiques, *Actes du VIIe Congrès international d'épigraphie grecque et latine, Constance, 9-15 septembre 1977*, Bucureşti: Editura Academiei; Paris: Société d'édition Les Belles Lettres, 1979. Str. 151–169.
- [63] О „хеленизацији” и „романизацији”, *Глас - САНУ. Одељење историјских наука*, 320:2, 1980, стр. 21–36.
- [64] Affranchissement par consécration et hiérodulie, *Živa antika*, 31, 1981, str. 171–179.
- [65] Avant-Propos à *Inscriptions de la Mésie Supérieure*, vol. VI: *Scupi et la région de Kumanovo*, par B. Dragojević-Josifovska, sous la direction de F. Papazoglou, Belgrade: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie, 1982. Str. 7–8.
- [66] Notes épigraphiques de Macédoine, *Živa antika*, 32, 1982, str. 39–52.
- [67] La territoire de la colonie de Philippes, *Bulletin de correspondance hellénique*, 106, 1982, str. 89–106.
- [68] Colonie et polis en Macédoine. Rapports juridiques entre colons et pèlerins, *Actes du VIIIe Congrès international d'épigraphie grecque et latine, Athènes, octobre 1982* : [књига резимеа], Athènes, 1983.
- [69] Хеленизовани варвари у Страбоновој „Географији”, *Глас - САНУ. Одељење историјских наука*, 334:4, 1983, стр. 1–19.
- [70] M. Vipstanus Messala, proconsul de Macédoine, *Živa antika*, 33, 1983. Str. 5–11.
- [71] Sur l'organisation de la Macédoine des Antigonides, *Ancient Macedonia III. Papers Read at the Third International Symposium Held in Thessaloniki, September 21-25, 1977*, Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1983, str. 195–210.
- [72] L'oeuvre de W. Tomaschek dans le domaine de la géographie historique et la topographie de la péninsule balkanique, *Dritter Internationaler Thrakologischer Kongress zu Ehren W. Tomaschek, 2-6. Juni 1980, Wien*, Sofia: Staatlicher Verlag Swjat, 1984. Knj. 1, str. 195–210.
- [73] Tiberia-Tiberiopolis-Strumica, *Годишник на Софийския университет „Климент Охридски”, Исторически факултет*, 77-2, 1985, str. 330–332.
- [74] Apollonia cuius incolae Macrobiani cognominantur, *Živa antika*, 36, 1986. Str. 33–36.
- [75] In memoriam Louis Robert, 15. II 1904. – 31. V 1985, *Živa antika*, 36, 1986, str. 89–94.
- [76] Δρακτῶ, δρακτοῖς, *Studii clasice*, 24, 1986, str. 85–88. (Homage au prof. M. Pippidi)
- [77] Grecs et Romains à Stuberra: problèmes de romanisation, *Ancient Macedonia IV. Papers Read at the Fourth International Symposium Held in Thessaloniki, September 21-25, 1983*, Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1986. Str. 431–436.
- [78] Avant-Propos à *Inscriptions de la Mésie Supérieure*, vol. II: *Viminacium et Margum*, par M. Mirković, sous la direction de F. Papazoglou, Belgrade: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie, 1986, str. 7–8.
- [79] Oppidum Stobi civium Romanorum et municipium Stobensium, *Chiron*, 16, 1986, str. 213–237.

- [80] Politarques en Illyrie, *Historia*, 35:4, 1986, str. 438–448.
- [81] Социјална структура полиса хеленистичког и римског периода, *Глас - САНУ. Одељење историјских наука*, 343:5, 1986, стр. 1–8.
- [82] Илирска и дарданска краљевина: порекло и развој, структура, хеленизација и романизација, *Илири и Албанци*, Београд: САНУ, 1988. Стр. 145–171. – (Научни скупови САНУ; 39, Одељење историјских наука; 10)].
- [83] Les stèles éphébiques de Stuberra, *Chiron*, 18, 1988, str. 233–270.
- [84] L'organisation politique de l'Illyrie méridionale: à propos du livre de P. Cabanes sur « Les Illyriens de Bardylis à Genthios », *Živa antika*, 39, 1989, str. 31–53.
- [85] Dédicaces Deo Caesari à Stobi, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 82, 1990, str. 213–221.
- [86] Un officier (?) de la garde impériale à Stobi, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 82, 1990, str. 222–224.
- [87] Un mot antique rare: βαγινάριος, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 82, 1990, str. 225–226.
- [88] Les Pontii à Stobi, *Arheološki vestnik*, 41, 1990, str. 577–584. (Šašlov zbornik).
- [89] La population des colonies romaines en Macédoine, *Živa antika*, 40, 1990, str. 111–124.
- [90] O Peoncima u rimsko doba, *Zbornik radova posvećenih akademiku Alojzu Bencu*, Sarajevo: ANUBiH, 1991. Str. 271–274. – (Posebna izdanja. ANUBiH ; 95. Odjeljenje društvenih nauka ; 27).
- [91] Esclavage et Dépendance, “Demi-Liberté”, “Halfway Statuses”, *Illinois Classical Studies*, 18, 1993, str. 31–38.
- [92] La patrios politeia et l'abolition de l'hilotie, *Ancient Society*, 24, 1993, str. 5–25.
- [93] Sur le caractère communautaire de la propriété du sol et de l'hilotie à Sparte. À propos d'une thèse de J. Ducat, *Živa antika*, 43, 1993, str. 31–46.
- [94] Sur la condition des hilotes affranchis, *Historia*, 44:3, 1995, str. 370–375.
- [95] Petrović, Petar, *Inscriptions de la Mésie Supérieure*, vol. III/2: *Timacum Minus et la vallée du Timok* (sous la direction de F. Papazoglou), Belgrade: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de philosophie, 1995.
- [96] Encore une fois sur une signification tardive du mot πολιτεία, *Živa antika*, 45, 1995, str. 237–243.
- [97] O зависном сељаштву и колективном ропству на средњобалканском простору, *Уздање Драјославу Срејовићу*, Београд 1997. Стр. 351–358.
- [98] O závisnom seljaštvu kod Ardijejaca i Dardanaca, *Godišnjak - ANUBiH. Centar za balkanološka ispitivanja*, 28, 1992–1997, str. 97–104.
- [99] Nikola Vulić o sebi, *Starinar*, 49, 1998, str. 257–261.
- [100] Le koinon macédonien et la province de Macédoine, *Thracia*, 12, Sofia 1998, str. 133–139. (Studia in honorem Christo Danov).
- [101] Politički i socijalni sadržaj imena Μακεδών, Μακεδόνεςу predhelenističkoj i helenističkoj Makedoniji, *Živa antika*, 48, 1998, str. 25–41.
- [102] L'inscription d'Olévéní, *Τεκμήρια*, 4, 1999, str. 89–100.
- [103] La langue macédonien antique, *Јужнословенски филолог*, 56: 3–4, 2000, стр. 771–777. (Посвећено Павлу Ивићу).
- [104] Polis et souveraineté, *Živa antika*, 50, 2000, str. 169–176.
- [105] Никола Вулић: историчар, епиграфичар, археолог: (1872–1945), *Saecula Confluentia : zbornik radova sa naučnog skupa posvećenog 120-godišnjici nastave klasične filologije na Beogradskom univerzitetu održanog 23. novembra 1995. godine*, Београд: Филозофски факултет 2004. Стр. 29–41.

ПРИКАЗИ

- [106] Вестник древней истории 1946-1947, Исторически гласник, 2, 1949, стр. 114-119.
- [107] A. Aymardet J. Auboyer, L'Orient et la Grèce antique (Histoire générale des civilisations, Tome I), Paris 1953; A. Aymard et J. Auboyer, Rome et son Empire (ibid., Tome II), Paris 1956, *Živa antika*, 8, 1958, str. 369-373.
- [108] J. A. O. Larsen, Representative Government in Greek and Roman History, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1955, *Živa antika*, 8, 1958, str. 172-178.
- [109] „Stara Grčka”, u redakciji V. V. Struvea i D. R. Kalistova, Istorijski institut Akademije nauka SSSR, Moskva 1956. Prevod sa ruskog Nina Kožemjakin, Sarajevo 1959, *Živa antika*, 10, 1960, str. 373-378.
- [110] A. С. Шофман, История античной Македонии. Доэллинистическая Македония. Часть первая, Казань 1960, *Živa antika*, 11, 1961, стр. 441-445.
- [111] Корпус Боспорских надписей, Академия наук СССР. Институт истории. Ленинградское отделение, Москва-Ленинград 1965, *Živa antika*, 18, 1968, стр. 306-312.
- [112] В. Бешевлиев, Проучвания врху личните имена у Траките, София 1965, *Živa antika*, 18, 1968, стр. 312-316.
- [113] Studii clasice, 1, 1959 – 9, 1968. Societatea de studii clasice din Republica Socialista România, Bucureşti, *Živa antika*, 18, 1968, str. 316-318.
- [114] Siegrid Düll, Die Götterkulte Nordmakedoniens in römischer Zeit. Eine kultische und typologische Untersuchung anhand epigraphischer, numismatischer und archäologischer Denkmäler (Münchener Archäologische Studien, Bd. 7), München 1977, str. 452, 80 slika, *Živa antika*, 29, 1979, str. 309-315.
- [115] Denis Feissel, Recueil des inscriptions chrétiennes de Macédoine du IIIe au VIe siècle (Bulletin de correspondance hellénique, Suppl. 8), Athènes 1983, pp. X + 290, *Živa antika*, 35, 1985, str. 150-154.
- [116] A. Ριζάκης-Γ. Τουράτσογλου, Ἐπιγραφές Ἄνω Μακεδονίας (Ἐλίμεια, Ἑορδαία, Νότια Λυγκηστis, Ὀρεστis). Τόμος Α'. Κατάλογος Ἐπιγραφῶν, Ἀθήναι 1985, *Živa antika*, 36, 1986, str. 123-129.
- [117] L. Gounaropoulou – M. B. Hatzopoulos, Les milliaires de la voie Egnatienne entre Héraclée des Lyncestes et Thessalonique, (Méletēmata 1), Athènes 1985, *Živa antika*, 36, 1986, str. 130-134.
- [118] S. Islami, S. Anamali, M. Korkuti, F. Prendi, Les Illyriens. Aperçu historique (sous la direction de S. Islami), Tiranë 1985, 272 p., Godišnjak – ANUBiH. Centar za balkanološka ispitivanja, 23, 1987, str. 201-218.
- [119] Маргарита Тачева, История на българските земи в древността. Втора част. Развитие и разцвет на робовладелското общество, София 1987, стр. 281, *Živa antika*, 38, 1988, str. 118-127.
- [120] Louis Robert, Documents d'Asie Mineure, Bibliothèque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome, fasc. 239 bis, Athènes – Paris 1987, *Živa antika*, 39, 1989, str. 97-100.
- [121] N. G. L. Hammond and F. W. Walbank, A History of Macedonia, Vol. III, 336-167 B. C., Oxford 1988, pp. 645, *Živa antika*, 40, 1990, str. 228-233.
- [122] Λουκρετία Γουναροπούλου – Μ. Β. Χατζόπουλος, Ἐπιγραφές Κάτω Μακεδονίας, Τεύχος Α', Ἐπιγραφές Βεροίας. Μέ την συνεργασία Π. Νίγδελη – Γ. Σουρή, Ἀθήνα 1998, *Živa antika*, 49, 1999, str. 218-223.
- [123] Argyro B. Tataki, Macedonians Abroad. A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia, (Méletēmata 26), Athens 1998, *Živa antika*, 49, 1999, str. 224-227.

ПОСТХУМНО ОБЈАВЉЕНЕ ОДАБРАНЕ СТУДИЈЕ

- [124] *Iz istorije antičkog Balkana: odabrane studije*, Beograd: Equilibrium, 2007. – (Biblioteka Dimenzije istorije).

РАДОВИ О ФАНУЛИ ПАПАЗОГЛУ

- [125] *Mélanges d'histoire et d'épigraphie offerts à Fanoula Papazoglou par ses élèves à l'occasion de son quatre-vingtième anniversaire* (urednici Miroslava Mirković, Slobodan Dušanić, Marijana Ričl, Petar Petrović). Beograd: Filozofski fakultet, 1997.
- [126] Dušanić, S. Osamdeset godina profesora Fanule Papazoglu, *Živa antika*, 47, 1997, str. 7–10.
- [127] Ђирковић, С. „Папазоглу, Фанула”, *Енциклопедија српске епиграфије* (уредници Сима Ђирковић и Раде Михаљчић). Београд: Knowledge, 1997. Стр. 560–561.
- [128] Душанић, С. Историјски метод Фануле Папазоглу (1917–2001), *Старинар*, 51, 2001, стр. 201–204.
- [129] Илиевски, П. Фанула Папазоглу 1917–2001, *Živa antika*, 51, 2001, стр. 69–75.
- [130] Мирковић, М. Верна доброј традицији, *Политика*, 98: 31352, 10. 2. 2001, културни додатак, стр. II.
- [131] Душанић, С. Фанула Папазоглу (3. II. 1917 – 26. I. 2001), *Годишњак – САНУ*, 108, 2002, стр. 481–484.
- [132] Душанић, С. „Историјски метод Фануле Папазоглу (1917–2001)”. *Fanula Papazoglu, Iz istorije antičkog Balkana: odabrane studije*. Beograd: Equilibrium, 2007. Стр. IX–XIII. – (Biblioteka Dimenzije istorije).
- [133] Β' Παανελλήνιο συνέδριο ἐπιγραφικῆς: (Πρακτικά), Θεσσαλονίκη 24–25 Νοεμβρίου 2001. Στὴν μνήμη τῆς Φανούλας Παλάζογλου (ἐπιμ. Ν. Σβέρκος). Θεσσαλονίκη: Ἐταιρεία ἱστορικῶν καὶ ἐπιγραφικῶν σπουδῶν, 2008.
- [134] Pelcer-Vujačić, Olga. „Fanula Papazoglu i razvoj grčke epigrafike u Srbiji”. *Антика и савремени свет: научници, истраживачи и тумачи: зборник радова*. Београд: Друштво за античке студије Србије, 2013. Стр. 319–323. – (Едиција Антика и савремени свет ; 7).
- [135] Vujić, Nemanja. „Proučavanja Fanule Papazoglu: društveno-ekonomska istorija helenističkog doba”. *Антика и савремени свет : научници, истраживачи и тумачи: зборник радова*. Београд: Друштво за античке студије Србије, 2013. Стр. 158–168. – (Едиција Антика и савремени свет ; 7).
- [136] Milosavljević, Monika. Teorijsko-metodološke osnove u delu Fanule Papazoglu : arheološka perspektiva, *Архаика*, 5, 2017, str. 121–142.
- [137] Τη προσφιλεστατή και παντα ἀριστη μακεδονιαρχιση : *Students and Colleagues for Professor Fanoula Papazoglou* (editors Ljubomir Maksimović, Marijana Ričl). Belgrade: SASA, 2018. – (Scientific Conferences. SASA ; 173. Department of historical sciences ; 40).

FANULA PAPAZOGLU

(1917-2001)

Fanula Papazoglu was an ancient historian and epigraphist remembered for her studies on Ancient Macedonia, Central Balkan tribes in Antiquity and the edition of several corpora of Greek and Latin inscriptions. She was born on 3 February 1917 in Bitola, Macedonia. Her father was a merchant-manufacturer, and her mother a homemaker. She had an older brother, Dimitrije Papazoglu (1913–1956), who was Assistant Professor at the Faculty of Law in Skopje. Her mother's family comes from the village of Nikolica in the Korçë District of southeastern Albania, whence they moved to Kruševo at the end of the 18th century, while the father's origin most probably lies in Asia Minor. The family was of mixed Greek-Vlach descent.

From 1921 to 1929, Fanula Papazoglu attended the French elementary school in Bitola (*École française de Monastir dirigée par les filles de la charité de Saint Vincent de Paul*). After graduation, she attended the state Trade Academy and the High School in Bitola. She graduated in 1935 and 1936 respectively.

In 1936, Fanula Papazoglu moved to Belgrade and started her studies of Classical Philology with History and Archaeology at the University of Belgrade, Faculty of Philosophy. During her studies, she attended the courses taught by the most distinguished Yugoslav classicists, historians and archaeologists, such as Veselin Čajkanović, Milan Budimir, Nikola Vulić, Miloje Vasić. She graduated in December 1945.

During WWII, as a member of the student union, Fanula Papazoglu joined the liberation movement and contributed by collecting help in food, medicine and clothes, distributing manifestos and bulletins. Discovered by the special police, she was arrested together with her brother in October 1942. She spent a month in confinement, daily questioned and tortured, to be eventually transferred to the Banjica concentration camp held by the Gestapo and the Belgrade special police. After six months, she was released in April 1943 and a couple of months later crossed into Srem to join the partisans. Following to the liberation of Yugoslavia, she briefly worked in the Ministry of Information (1945–46) and Ministry of Foreign Affairs (1946–47).

In February 1947, Fanula Papazoglu was appointed assistant for Ancient history at the Department of History of the Faculty of Philosophy in Belgrade. In 1949, she was promoted to the position of lecturer. She obtained her PhD degree in 1955 with the thesis entitled "Macedonian Cities in the Roman Period". In 1956 she became Assistant Professor, in 1960 Associate Professor, and in 1965 Full Professor of Ancient History. Until her retirement in September 1979, she held the chair in Ancient history and served the first Director of the Centre for Ancient Epigraphy and Numismatics founded at her initiative in 1969. In 1974 she was elected a corresponding member of the Serbian Academy of Sciences and Arts and in 1983 a full member.

Fanula Papazoglu was a corresponding member of the Deutsches Archäologisches Institut since 1972, Doctor *honoris causa* of the Université Paris-Sorbonne (Paris IV) since 1982, honorary member of the Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός in Athens since 1993, and foreign member of the Macedonian Academy of Sciences and Arts since 1994. She received the October Award of the City of Belgrade in 1970 for her book *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba. Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi* (*The Central Balkan Tribes in Pre-Roman Times: Triballi, Autariates, Dardanians, Scordisci and Moesians*), and the 7th July Lifetime Award in Historical Sciences in 1988.

During her university career, Fanula Papazoglu was mentor to many students of Classics, Archaeology and History from Belgrade University and elsewhere. She taught seminars in Ancient epigraphy for graduate students of Ancient history and archaeology.

Fanula Papazoglu's main research area was the history of Ancient Macedonia. She was one of the leading experts on this region, particularly its historical geography. The majority of her individual studies deal with Ancient Macedonian history, administrative structure of the country in the Hellenistic and Roman period, its population, social structure and onomastics, economy, language, culture and cults. She also participated in the preparation and publication of six epigraphical corpora, one of Greek and five of Latin inscriptions. The Greek corpus embraces inscriptions from Upper Macedonia, and the Latin ones inscriptions from Moesia Superior.

A number of studies published by Fanula Papazoglu deal with the history of Central and Eastern Balkan Peninsula in Antiquity. The most important title is *The Central Balkan Tribes in Pre-Roman Times: Triballi, Autariates, Dardanians, Scordisci and Moesians*, originally published in Serbian and subsequently in English. The book contains monographs on the tribes featured in its title, based on all the available literary and material sources. In 1997, Fanula Papazoglu published the monograph *Laoi et paroikoi* in which she studied the indigenous, non-Greek/Macedonian populations of Hellenistic monarchies composed of free individuals devoid of citizenship rights in the Greek cities whose territories they populated. *Paroikoi*, studied in the second part of the same book, are seen by Papazoglu as descendants of former *laoi* attributed to the territories of Greek cities by the Hellenistic monarchs together with the land they tilled.

Fanula Papazoglu and her legacy mark a turning point in our historiography on Antiquity. With her diverse interests and immense knowledge and understanding of both the Greek and the Latin parts of the Roman Empire, she left us monographs and studies that have stood the test of time. Six corpora of Greek and Latin inscriptions from Macedonia and Central Balkan regions composed under her supervision, laid the foundation for all serious scientific research on the history of both areas. Last but not least, due to her kind interest and sympathy for students and young colleagues, she was one of the most admired and cherished professors at the Faculty of Philosophy, the center of a circle of disciples and followers who profited enormously from her selfless pedagogical work.